

Vznik Turecké republiky

Jana Musilová

Mezinárodní vztahy

- VB
- FR
- IT
- Řecko
- USSR

Turecko a VB

- 1920 Konference v San Remo (IT)
- Mandát VB: jižní část Sýrie – Palestina – VB; Mezopotámie – Irák – VB
- Anglo-francouzská dohoda o ropě byla - uzavřena na konferenci v San Remu: poskytla FR 25% podíl na irácké ropě a příznivé podmínky pro přepravu ropy a na oplátku stanovila zahrnutí Mosulu do britského mandátu Iráku
- Konference se také zabývala francouzsko-německým napětím v údolí Porúří v souvislosti s podmínkami Versailleské smlouvy; odmítla umožnit Německu zvýšit velikost armády
- Mírová smlouva z Lausanne
- Kypr – smlouva z Lausanne především čl. 20, 21

Mírová smlouva z Laussanne a východní otázka

- Po konferenci v Laussanne – Mezopotámie – smlouva s VB ještě nebyla podepsána – mezinárodní vnímání – kolonie; VB se snažila zpomalit jednání Turecka a Iráku – VB kontrola nad Mosulem je ilegální + obava z Kurdů x VB – Mosul je klíčovým místem pro Irák
- Situace byla ze strany VB zhodnocena – jediné řešení Liga národů – VB chce zachránit arabské obyvatelstvo před Tureckem – vznik nezávislého státu – VB + král Faisal – dohoda
- Liga národů – Mosul náleží VB
- VB – snaha uklidnit situaci – část zisků z ropy dostalo Turecko

Hranice s Irákem a „mosulská otázka“

- Smlouva z Lausanne čl. 3 – hranice: „...*hranice mezi Tureckem a Irákem bude stanovena v přátelské dohodě uzavřené mezi Tureckem a Velkou Británií do devíti měsíců...*“
- 1926 Smlouva mezi Spojeným královstvím a Irákem a Tureckem, o úpravě hranic mezi Tureckem a Irákem/Ankarská dohoda 1926

Hranice s Irákem

- 1924 – neúspěšné britsko – turecké jednání
- VB – Mosul jako součást Iráku = „fait accompli“, tedy jediný sporný bod je průběh S hranice oblasti Mosulu
- VB návrh: 5 – 25 mil S od hranice vilájetu Mosul
- Turecko návrh: J hranice Mosulu – plebiscit a jeho výsledek
- Rozhodnutí Liga národů: 10/1924 – „Bruselská linie“- prozatímní hranice (S hranice Mosulu)
- 11/1924 – 3/1925: speciální tříčlenná komise – závěr: „Bruselská linie“- přijata jako hranice
- Spor byl podstoupen mezinárodnímu soudu v Haagu – 11/1925 – doporučení: předat vilájet Mosul pod iráckou správu

Smlouva mezi Spojeným královstvím a Irákem a Tureckem, o úpravě hranic mezi Tureckem a Irákem/Ankarská dohoda 1926

- Vymezeny hranice
- Nová hranice respektovala „Bruselskou linii“ až na drobné výjimky:
např. vesnice Aluman a Asuta – vedení silnice na území Turecka

Turecká ropná společnost/Irácká ropná společnost

- Turecká ropná společnost; 1925 – 1961 přejmenována Irácká ropná společnost
- Monopol na průzkum a těžbu ropy v Iráku
- 1925 Turecká ropná společnost podepsala s iráckou vládou dohodu – 75 let – koncese- ropa
- 1926 Ankarská dohoda čl. 14 – Irácká vláda bude po dobu 25 let platit Turecku 10 % (licenční poplatky) ze zisku z ropy (platby začaly 1931 – 1955)

Hranice se Sýrií

- Paralelně v Sýrii snahy o samostatnost, které nakonec bylo dosaženo, ale jen dočasně
- Rebelové z arabského povstání proti OŘ vyhlásili 9/1918 vládu, která se svou loajalitou zavázala šerifovi z Mekky Hussajnovi; jeho třetí syn Fajsal byl později vyhlášen „Králem Arabů“
- 1920 setkání: Fajsal a Georgem Clemenceauem – 1/1920 smlouva: „...*práva Syřanů vytvořit samostatný národ, který si bude vládnout sám...*“.
- Všesyrský kongres 3/1920 vyhlásil v Damašku suverénní stát Sýrie, král Fajsal I. „*Ustavující sjezd v Damašku vyhlásil syrskou oblast jako království a odtrhl Sýrii od osmanské říše.*“
- 4/1920 Konference San Remo – uznán mandát Sýrií – 7/1920 Sýrie obsazena FR,...
- FR mandát Sýrie a Libanonu byl oficiálně vyhlášen 25. dubna 1920

Hranice se Sýrií

- VB a FR se dohodly na pařížské mírové konferenci o rozdělení Blízkého východu, podle které měla Sýrie a Libanon připadnout do správy FR
- 1921 Ankarská dohoda/Franklin-Bouillon čl. 8 definoval hranici – cca 18 000 km² více Turecko než smlouva ze Serves
- Čl. 7 Alexandretský sandžak/Hatay: pro tuto správní oblast má být nastolen zvláštní správní režim, podpora tureckého kulturního života a uznání turečtiny jako oficiálního jazyka
- Smlouva z Lausanne potvrdila Ankarskou smlouvu, hranice čl. 3 – Alexandretský sandžak na mandátním území Francie
- 1923 byl Alexandretský sandžak připojen ke Státu Aleppo (1 z 5 státu na francouzském mandátním území, po konferenci v San Remo)

Hranice se Sýrií

- 6/1925 syrské povstání – 1927 bylo potlačeno
- 1930 vyhlášena republika podpřízená fr. mandátu
- 1936 zrušen francouzský mandát
- turecká menšina v Alexandrettském sandžaku, která si nárokovala odtržení oblasti od Sýrie a jejího připojení k Turecku
- Červenec/listopad 1937 - zaručena Alexandrettskému sandžaku plná samospráva
- 1938 ústava Turecko dokonce získalo právo vyslat na území sandžaku své ozbrojené jednotky; na základě ústavy se pak konaly volby do místního zastupitelstva - ovládli turečtí delegáti
- 9/1938 “Republiku Hattay“

Hranice se Sýrií

- Referendum
- 30. 6. 1939 Turecko oblast připojilo ke svému území navzdory LN a Sýrii

Hranice s Řeckem

- Smlouva z Lausanne především čl. 2, 5, 12, 13, 14, 26, 45
- Řecko: všechny ostrovy krom Bozcaady/Tenedos a Gökçeada/Imbros – vstup do úžin
- Zákaz vojenských základen na řeckých ostrovech

Hranice s Itálií

- Smlouva z Lausanne především čl. 12, 15
- Ostrovy: Dodekanesos

Období přípravy Ústavy 1921

- Byla to doba konce první světové války, počátek války za nezávislost a hlavní město bylo okupováno spojenci
- Parlament byl velkovezírem rozpuštěn
- Následně Mustafa Kemal oznámil, že volby se budou konat po celé zemi – zasedání nového parlamentu
- Nový parlament byl otevřen 23. dubna 1920

Ústava 1921

- 20. 1. 1921 – VNST schválilo zákon č. 85 „Zákon o základní organizaci“ (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu)
- 23 článků v aj dostupné <http://genckaya.bilkent.edu.tr/1921C.html>
- Platnost 1921 – 1924
- 10/1923 byla Ústava 1921 pozměněna – vyhlášení republiky
- Nicméně čl. Ústavy 1921 už de facto definoval Turecko jako republiku a současně konstatuje, že „...svrchovanost patří bezpodmínečně národu...“; vládní systém je založen na principu sebeurčení a vládě lidu
- První a současně poslední turecká ústava: Stát Turecko později označení Turecký stát
- Ústava 1921 odvozovala suverenitu od národa a ne od sultána
- Ústava 1921 základní právní podklad v době Války za nezávislost – vyvrátit podmínky mírové smlouvy ze Sèrves

Ústava 1921

- Výsledek mimořádné moci VNST jako ustavujícího (konstitutivního) shromáždění
- Základní charakteristika:
 - Produkt období národního boje (1.sv.v. a válka za nezávislost)
 - Základní právní rámec pro období 1921 – 1924
 - Hlavním cílem bylo upravit základní principy organizace státu
 - Přestože OŘ stále existovala, ústava z roku 1921 zmínila stát jako „*Turecko*“ – náznak nového státu
 - Svrchovanost patřila k národu, ne OŘ/SULTÁNOVI, bez výhrad a omezení - otevřela cestu demokratickému republikánskému režimu

Ústava 1921

- Navrhla systém „*fúze pravomocí*“ namísto „*oddělení moci*“ tím, že dala všechny výkonné a legislativní pravomoci VNST
- Ačkoli regulovala „*místní vlády*“, hlavním cílem bylo vytvořit mnohem efektivnější správní řízení bez jakéhokoli politického účelu. Vzhledem k tomu, že zákonodárná a výkonná moci patřily VNST, model státu byl jednotný, ale nikoli federální
- Pravomoc podepisovat mezinárodní dohody byla dána VNST
- Za mimořádných okolností (např. válečný konflikt) Ústava neobsahovala žádná ustanovení o základních právech a svobodách a soudním systému
- Nezmiňuje se o ničem, co by se týkalo sultána nebo prezidenta – otevřená otázka dle výsledku války za nezávislost

Ústava 1921

- První turecká Ústava 1921, kde byl definován princip národní suverenity
- Po vyhlášení republiky 10/1923 měly výkonné pravomoci vykonávat prezident a Rada ministrů, a to jménem VNST
- Ústava 1921 a sultán/sultanát – v Ústavě 1921 není žádná zmínka – otevřená možnost, že sultanát nebude zrušen a jeho revize vedoucí ke konstituční monarchii (obdoba Ústava 1791 Francie) x „*OPOMENUTÍ*“ bylo účelové – neznámý výsledek války za nezávislost
- Rovněž neobsahovala žádné odkazy na soudní systém z podobných důvodů, ani nedefinovala práva a povinnosti občanů

Články Ústavy 1921

- 1. „...svrchovanost patří bezpodmínečně národu...“
- 2. „...moc zákonodárná a výkonná náleží VNTS...“
- 3. „...Turecký stát je řízen Velkým národním shromážděním a jeho vláda je označena jako vláda Velkého národního shromáždění...“
- 4. „...Velké národní shromáždění je složeno z členů, kteří jsou voleni lidmi z provincií...“
- 5. „...Volby do Velkého národního shromáždění se konají každé dva roky. Délka členství je omezena na dva roky, ale je možné opětovné zvolení člena. Bývalé shromáždění zůstává ve funkci až do svolání nového shromáždění. Při konání nových voleb se zdálo být nemožné, aby legislativní období bylo prodlouženo pouze o jeden rok. Každý člen Velkého národního shromáždění není pouze reprezentantem provincie, podle které je zvolen, ale celého národa...“

Články Ústavy 1921

- 6. Valné shromáždění Velkého Národního shromáždění se svolá z vlastního podnětu první den v listopadu.
- 7. Základní práva při uplatňování nařízení posvátného práva; vyhlášení, novelizace a zrušení všech zákonů; uzavírání smluv a míru; vyhlášení obrany vlasti (tj. vyhlášení války) patří Velkému národnímu shromáždění. Příprava zákonů a předpisů se bude řídit právními a náboženskými ustanoveními, která nejlépe odpovídají způsobu činnosti lidí a potřebám doby, jakož i zavedeným zvyklostem. Funkce a odpovědnosti Rady ministrů stanoví zvláštní zákon.
- 8. Vláda Velkého národního shromáždění vykonává výkonnou funkci prostřednictvím ministrů, kteří byli zvoleni podle zvláštního zákona. Velké národní shromáždění řídí ministry ve výkonných záležitostech a v případě potřeby je mění.

Články Ústavy 1921

- 9. Vedoucí Velkého národního shromáždění, který byl zvolen Valným shromážděním, je vedoucím GNA na jedno volební období. S tímto statutem je oprávněn podepsat jménem shromáždění a schválit rozhodnutí Rady ministrů. Rada ministrů volí jednoho člena ze sebe jako vedoucího Rady ministrů. Vedoucí GNA je však přirozeným vedoucím Rady ministrů.
- 10. Správa
- 11. – 14. Provincie
- 15. Města
- 16. – 21. Nahiye (Správní jednotka menší než město, ale větší než obec)
- 22. - 23. Generální inspektorát

Časová osa za Ústavy 1921

- Turecká válka za nezávislost
- 1922 zrušení sultanátu a všech aristokratických titulů
- Smlouva Lausanne, která vedla k mezinárodní uznání nové republiky, byla podepsána 23. července 1923, mezi vládou VNST a vítězi první světové války
- Titul chalífa, který byl držen osmanskými sultány od roku 1517, byl zrušen v březnu 1924, spolu se všemi zbývajícími stopami islámského práva
- Znárodnění majetku bez nároku na kompenzaci

Zrušení sultanátu

- Osmanský sultán vládl největšímu muslimskému státu na světě
- Právní systém OŘ byl založen na islámském právu a absolutní mocí patřící k sultánovi
- 1. 11. 1922 – VNST zrušilo sultanát (diskuse vztah kalifát a sultanát: kalifát a sultanát nelze oddělovat; nakonec padlo rozhodnutí – chalifát a sultanát – odděleno a následně byl sultanát zrušen)
- De facto sultán přišel o svoji moc už v roce 1908, 1908, 1913 a 1918
- VNST zvolilo nového chalífu (příbuzný sultána) - Abdülmecid II
- Vláda v Istanbulu tato rozhodnutí přijala a odstoupila
- Sultán Mehmed VI. a jeho rodina museli opustit vlast; sultán požádal VB o ochranu
- Sultán Mehmed VI trval na to, že neabdikoval – např. žádost o azyl podepsal jako „Chalíf muslimů“

Hnutí za chalifát (1919 – 1924)

- Hnutí - vzniklo v Indii na počátku 20. století v důsledku muslimských obav o integritu islámu
- Tyto obavy vyvolaly italské (1911) a balkánské (1912–13) útoky na Ř - jehož sultán, jako kalif, byl náboženskou hlavou celosvětové muslimské komunity
- Smlouva ze Sèvres (srpen 1920) - oddělila všechny neturecké oblasti od OŘ a také přiřkla části turecké vlasti k Řecku
- V Indii byla zahájena kampaň na obranu chalífy

Zrušení chalífátu

- VNST v roce 1922 prohlásilo, že sultanát jako politický úřad, je neslučitelný s novou Ústavou 1921, kde bylo uvedeno, že: „...svrchovanost patří bezpodmínečně národu...“
- VNST odmítlo jakoukoliv možnost ztotožnění náboženských atributů chalífátu se sultánem, proto prohlásilo za nového chalífu Abdülmecid II
- Od té doby měl post chalífy ryze duchovní rozměr – byl čestným vůdcem muslimského světa, ale neměl žádnou politickou funkci
- Tímto krokem došlo k zásadní změně – tedy došlo k oddělení toho, co je v muslimské tradici neoddělitelné - světská a duchovní moc

Zrušení chalífátu

- 3. 3. 1924 – jedna z nejzásadnějších reforem Mustafy Kemala, nicméně to nebyla jen jeho práce – byl to důsledek dlouhodobého historického vývoje
- Zrušení chalífátu = Turci už nejsou vůdci muslimského světa
- Tato reforma se netýkala pouze Turecka, ale celého islámského světa
- Chalífát nebyl jen náboženskou institucí už od svého vzniku
- Mustafa Kemal řekl: *„VNST je shromáždění tureckého lidu. VNST může mít vliv pouze na osud tureckého lidu a země. Naše shromáždění nemůže mít moc a autoritu nad celým muslimským světem...“*
- Státní páteční modlitby – chalífa (odstraněn) a nahrazeno prosba Boha o přízeň – republikánský režim

Zrušení chalífátu

- Šaría – zrušeno
- Náboženské soudy byly podřízeny Ministerstvu spravedlnosti
- Sekularizace vzdělání – dokonce i školy při mešitách byly v jurisdikci Ministerstva školství
- Ministersvo zbožných nadací (Evkaf) – zrušeno; jeho kompetence převzala vláda
- Hlavní vykladač práva šaría byl zbaven své pozice

Vyhlášení republiky a volba prvního prezidenta

- 29. 10. 1923
- Novela Ústavy 1921 formálně oddělila moc státních orgánů: prezidenta republiky, předsedy vlády a předsedy vlády
- „*Parlamentní demokracie*“
- První prezident byl zvolen Mustafa Kemal
- Ústava 1924

Ústava 1924

- 20. 4. 1924
- 105 článků
- Zrušením chalífátu a přijetím Ústavy 1924 byla dokončena revoluce

Charakteristika Ústavy 1924

- V platnosti do roku 1961
- Formálně byla nazvána „Ústava Turecké republiky“, proto je přijímána jako první Ústava Turecké republiky
- Vliv Francie, Polsko a Ústava 1921
- Princip prvenství Ústavy byl jasně stanoven článkem 103, nicméně, protože Ústavní soud nebyl ustaven až do roku 1961 – VNST muselo zajistit, aby legislativa nebyla v rozporu s Ústavou 1924
- Zásada „národní suverenity“ byla zachována
- Podobně jako v Ústavě 1921 je VNST považováno za „výhradního zástupce národa“
- Zákonodárná a výkonná moc – VNST
- Nicméně Ústava 1924 se přiblížila k „parlamentní demokracii“ tím, že dala právo VNST dohlížet a rozpustit vládu ačkoli vláda a prezident neměli právo rozpustit VNST

Charakteristika Ústavy 1924

- Soudnictví bylo zcela odděleno od zákonodárných a výkonných orgánů a bylo vykonáváno nezávislými soudy jménem státu – ústavy 1924 - krok směrem k parlamentnímu systému a oddělení moci
- Ústava 1924 - zakotveny základní práva a svobody – všichni si byli rovni před zákone; mučení a kruté či neobvyklé tresty byly zakázány; osobní svoboda, svoboda svědomí a náboženství, jakož i svoboda myšlení a projevu byly zaručeny,...
- Oficiální náboženství – islám
- Nejdůležitější dodatky:
 - 1928 – zrušení islámu jako oficiálního náboženství
 - 1934 – právo žen volit a být zvolen do parlamentu

Dodatky 1937

- republikánství
 - nacionalismus
 - populismus
 - etatismus
 - reformismu
 - sekularismus
-
- Ústava 1924 bez změny až do roku 1946

Transformace

- Fakticky postupná transformace bývalých spolků založených během války za nezávislost, která sloužila jako právní a teoretický základ pro nový stát
- 12/1922 – Mustafa Kemal oznámil záměr Sdružení na obranu práv Anatólie a Rumélie transformovat – POLITICKÁ STRANA; současně oznámil i název: *Halk Fırkası* - Lidová strana
- Sdružení na obranu práv Anatólie a Rumélie – většinová frakce v VNST (1920 – 1923)
- 4/1923 – předčasné volby
- 23. 10. 1923

Lidová strana

- 10. 5. 1921 – rozdělení sil v parlamentu: *Birinci grup* vedená Mustafou Kemalem a *Ikinci grup* – opozice
- *Birinci grup* se stala základem pro vznik *Halk Firkası*
- Založena 9. 9. 1923, oficiálně zaregistrována 23. 10. 1923
- 10. 10. 1923 přejmenována na Republikánskou stranu lidovou - *Cumhuriyet Halk Firkası*
- 9. 5. 1935 *Fırka* (Firkası) nahrazeno *Parti* (Partisi)
- Počátky – Kongres v Sivasu – považován za první konvenci pol. strany - tedy *Halk Firkası* přímé pokračování Sdružení pro ochranu práv Anatólie a Rumélie
- Dřívější členové Sdružení za obranu práv Anatólie a Rumélie se přidali k LS

„Velká řeč“

- 15. 10. - 20. 10. 1927 na druhém kongresu *Cumhuriyet Halk Fırkası*
- Mustafa Kemal ve „Velké řeči“ popisoval události od začátku války o nezávislost až po vznik republiky
- https://www.google.com/search?q=amustafa+kemal+great+speech&rlz=1C1PRFI_enCZ798CZ798&oq=amustafa+kemal+great+speech&aqs=chrome..69i57j0.8299j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Ideologie

- Tato ideologie byla definována jako světská, populistická, etatistická, republikánská, nacionalistická a reformistická
- Tyto zásady se odrážely na straně vlajky se šesti bílými šipkami na červeném pozadí

Republikánská strana lidová

Volby

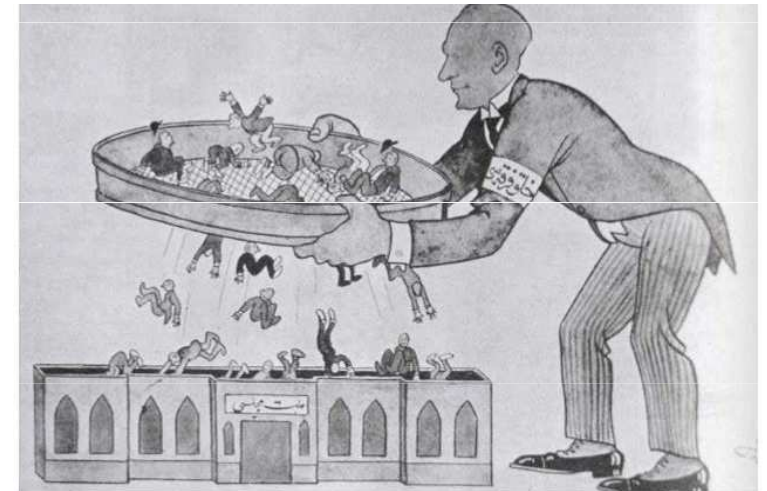
- Volby před vyhlášením republiky v roce 1923 proběhly v souladu s volebním zákonem z roku 1877 – tedy 1 poslanec na 20.000 mužů s volebním právem; právo být zvolen každý muž „ z tureckého státu“ starší 30 let; volby byly dvoukolové; kemalisté byli v té době menšinou v parlamentu
- Výkonný výbor – členové výkonné rady parlamentní skupiny, členů vlády, členů generální výkonné rady a poslanců strany; hlavní slovo vedoucí strany
- Podle stanov Lidové strany 1923- subjekt, který byl oprávněn určit a oznámit kandidáty do parlamentních voleb – výkonný výbor strany (byl pověřen komunikací s regionálními správními výbory)
- 6/1923 parlamentní volby – kemalisté většina
- V souladu s Ústavou 1924 – byl prezident hlavou státu s omezenou autoritou, současně byl předsedou Lidové strany – vystupoval tedy ne jako prezident, ale jako vůdce strany

Politický režim jedné strany

- Politický režim jedné strany byl v Turecku založen v roce 1925 a skončil v roce 1945
- Ústava 1924 – nově vytvořený politický systém má umožnit
- Společnosti vyjádřit své názory a preference – svobodný, rovnostářský volební systém založený na obecném hlasování
- Parlament měl právo volit a kontrolovat vládu a premiéra, také nominoval prezidenta; výkonná moc
- Nicméně země jako taková fungovala zcela jinak, což není viditelné v Ústavě ani ve volebním zákoně

Volby

- Vůdčí představitel Lidové strany činil klíčová rozhodnutí, včetně těch o jednotlivých poslancích v parlamentu
- 1927 kongres Lidové strany – zásadní změna stanov Lidové strany – výkonná rada Lidové strany: „nezměnitelný vůdce strany“ a generální tajemník; tedy hlavní představitel LS se stal i jejím vůdcem; členové LS museli respektovat všechna rozhodnutí výkonné rady; vůdce LS měla také právo rozhodnout, kdo bude poslancem

Volby

- Ti členové LS, kteří vznesli námitky proti rozhodnutí výkonné rady – represe – disciplinární opatření, včetně vyhoštění z LS
- Jakmile byl člen LS nominován jako kandidát na poslance, tak se jím stal (a to i s jedním hlasem)
- Členové LS museli hlasovat, pro ty, které LS nominovala jako kandidáty na poslance; odmítnutí hlasovat pro kandidáty bylo trestným činem, který vyústil ve vyhoštění z LS
- V praxi tento systém fungoval na 100 % - tím, že byly sestaveny seznamy kandidátů, tak ve většině volebních oblastí nedošlo k tomu, že by nějaký kandidát nebyl poslancem zvolen

Volby

- Seznam kandidátů byl tedy nejdůležitější, tedy neexistovala potřeba propagandy a ne nebyla zde ani politická konkurence – nejzásadnější bylo získat důvěru vůdce strany – to znamenalo absolutní loajalitu vůči vůdci, režimu, straně a vládě
- V tomto smyslu byla šance poslanců na znovuzvolení poměrně vysoká, pokud se mu podařilo splnit očekávané povinnosti
- Pokud došlo ke ztrátě důvěry – šance na znovuzvolení téměř nulová
- Ve stanovách LS byla ustanovení o tom, že parlamentní kandidáti mohou být projednáni ve výborech strany, ale konzultace tohoto typu nebyly nikdy považovány za nezbytné

Kongres Lidové strany 1927

- Nová pravidla pro členy LS v parlamentu – v podstatě členové nemohli vyjádřit nic, co by bylo proti LS

Parlament

- 1920 „První shromáždění“ – často označováno jako nejdemokratičtější až do 50. let 20. století; každý návrh reformy byl předložen Parlamentu. Ačkoli členové nebyli přímo „samotnými lidmi“, ale pocházeli pouze z „lidí“, přesto měli silnou „reprezentační“ schopnost
- Trvání „Prvního shromáždění“ trvalo do 4/1922 – poslanci oznámili, že splnili svou povinnost a shromáždění rozpustili, aby se mohli konat nové volby – lze považovat za velmi vyspělé politické rozhodnutí

Základní vlastnosti „Prvního shromáždění“

- Členové nebyli členové politických stran ale skupin; pro tyto skupiny nebyly navrženy žádné právní předpisy; členové se často přesouvali z jedné skupiny do druhé
- Tzv. První skupina kolem Mustafy Kemala a jeho přátel – jakobínské tendence
- Tzv. Druhá skupina – opozice
- V parlamentu na rozdíl od osmanského parlamentu nebyl ani jeden křesťan; v parlamentu zasedali výsadně muslimové, ale ne Turci
- První případ, kdy zástupci nemuslimských komunit byli vyloučeni z jednání
- Parlament byl přímým zástupcem lidí a prosazoval lidovou vládu – tento parlament považoval zásadu „nadřazenosti parlamentu“ za symbol, kterým svrchovanost patřila národu. Všechno mělo začít v parlamentu a mělo být ukončeno v parlamentem; žádná jiná moc nebo suverenita nebyla přijata

Základní vlastnosti „Prvního shromáždění“

- Zásada „nadřazenosti parlamentu“ stanovila, že legislativa, exekutiva a soudnictví patří parlamentu
- Parlament byl oprávněn nejen vydávat zákony, ale také je kontrolovat a také kontroloval vládu, která byla ve skutečnosti jeho vlastním produktem a kterou mohla kdykoli rozpustit; vláda sloužila jako výkonný agent parlamentu

Základní vlastnosti „Druhého shromáždění“

- Poslanci druhého parlamentu byli všichni členové jedné strany, což nevyklučovalo diskuse a konflikty, protože v rámci Lidové strany existovaly hluboké rozdíly v názorech
- Tito poslanci sice byli členy téže strany, ale sledovali velmi odlišné politické cíle
- To přirozeně vyvolalo politický boj uvnitř strany a v důsledku toho i v parlamentu
- Poslanecká imunita – mohli být souzeni za určité trestné činy, byly posuzovány zvláštním soudem (hlasování dvě třetiny všech poslanců)

Složení parlamentu dle profese

Table: Occupations of Newly Elected Deputies by Assembly (Percentages)

	1(1920)	2(1923)	3(1927)	4(1931)	5(1935)	6(1939)	7(1943)
Government	23	23	23	7	15	12	14
Military	15	19	23	8	18	12	9
Education	5	9	11	8	15	14	15
(Official)	43	52	57	23	47	38	38
Law	13	16	9	17	9	13	24
Medicine	4	6	7	5	14	13	12
Dentist, Phar. & Vet. Med	1	-	2	2	5	3	2
Engineering	-	2	2	4	1	2	4
(Professional)	25	20	28	29	30	42	
Trade	12	6	9	20	10	15	5
Agriculture	6	5	7	21	8	7	8
Banking	1	1	2	-	3	3	3
(Economic)	19	12	17	41	21	25	16
Religion	17	27	2	-	-	-	-
Journalism	2	5	5	7	1	6	3
Other	2	-	-	-	-	1	1
Unknown	15	18	-	2	1	-	-

Source: Frey (1965: 210)

Opozice

- 1923 a 1927 došlo v rámci opozice k některým velmi důležitým politickým změnám
- Zpočátku existovala v parlamentu pouze jedna strana (Lidová strana), která vznikla po volbách v roce 1923
- V důsledku rozdílů v názorech se však jedna skupina odpůrců rozpadla a vytvořila Progresivní republikánskou stranu (existence opozice však byla krátkodobá - kurdská revolta z roku 1925 ukončila existenci této strany)
- Soudy zřízené v této době sehrály roli v potlačování opozice jakéhokoli druhu

Opozice

- **Progresivní republikánská strana** (11/1924 – 6/1925) – měla jen 29 členů a byla potlačena, protože se Mustafa Kemal obával, že její vedoucí členové, kteří byli jeho nejvýznamnějšími spolupracovníky ve válce o nezávislosti, by mohli mít zásadní vliv v armádě
- **Liberalní republikánská strana** (8-12/1930) – byl neúspěšný pokus Mustafy Kemala organizovat mírnou opozici vůči jeho vlastní straně
- 1926 spiknutí – Mustafa Kemal se vypořádal se svými nepřáteli (tresty smrti, doživotní vězení, exil,...)
- Opozice mimo VNST – např. kurdská povstání 1925, 1930 a 1937 – násilně potlačena

Důvody spiknutí 1926

- 2/1926 – Občanský zákoník po vzoru švýcarského (kanton Neuchanel)
 - občané: právo zvolit si náboženství; pouze úřední sňatek; zákaz polygamie; rozvod manželství – rozhodnutí soudu; zrušení zákazu sňatku muslimky s nemuslimem; rovné dědické právo pro muže a ženy,...
- 3/1926 – Trestní zákoník – vliv Itálie 1889
- 4/1926 – Kodex závazků, opět švýcarský model, úprava smluvního práva
- 5/1926 – Obchodní zákoník – německý model

Spiknutí 1926

- Nejen konzervativní muslimové byli zaskočeni tempem reforem a autokratickým výkonem politické moci
- V polovině 6/1926 tajná služba obdržela zprávu, že se připravuje spiknutí a atentát na Mustafu Kemala; atentát byl naplánovaný na 17. 6. 1926 – plánovaná návštěva Izmiru
- Vůdce spiknutí Ziya **Hurşit** – člen VNST 1920 – kritika Mustafy Kemala – vyloučen z voleb 1923; další člen Ahmed **Şükrü** – **významný politik člen Progresivní republikánské strany** a 5 dalších – převážně kriminálníci

Spiknutí 1926

- Po odhalení Mustafa Kemal poslal okamžitě do Izmiru Ankarský nezávislý tribunál, aby vše prošetřil
- Z pramenů moc nevíme, zda to Mustafa Kemal věděl nebo ne, ale uvádí se, že pravděpodobně podněcoval opozici, aby mohl rázně zasáhnout
- Mustafa Kemal využil tohoto spiknutí k likvidaci potenciálních politických rivalů

Důsledky spiknutí 1926

- Mustafa Kemal se zaměřil na členy už neexistující Progresivní republikánské strany
- Nezávislý tribunál obvinil 49 osob z toho 27 PRS
- Soudní stání se zvrtila v politický proces – nepadly žádné přesvědčivé důkazy
- 12. 7. 1926 Tribunál vznesl rozsudek: 15 trestů smrti – veřejná poprava
- Represe pokračovaly – další popravy a vězení
- Tribunál byl rozpuštěn 3/1927

Kurdská povstání

- Mírová smlouva z Lausanne
- 2/1925 povstání Šejka Saida – cíl samostatný stát Kurdistán na v Turecka; potlačeno a poprava vzbouřenců
- 1927 – Kurdové založili vojensko-politický výbor „Hoybun“; v čele Ihsana Nuri-paša: *„...ten zorganizoval kurdské vojsko, jímž disponoval klan Dželli. Jeho vůdci Ibrahimu-pašovi byla svěřena administrativní organizace budoucího státu. Zřejmě podle toho, že sídlem povstalců se stalo území mezi Velkým a Malým Araratem, nesl proklamovaný stát jméno Kurdská araratská republika....“* (BAAR, Vladimír. Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?. V Šenově u Ostravy: Tilia, 2001, s. 252.)
- Do roku 1930 získali Kurdové většinu území na SV Turecka x 1931 turecká armáda povstání potlačila
- 1934 Zákon o přesídlování č. 2510

Zákon o přesídlení

- 1923 Zákon č. 368 o migraci, rozvoji a přesídlování
- První příklady už 1926 – republikáni potřebovali regulovat příliv osob z Řecka, Bulharska a Rumunska – dle zákona č. 368 – definice imigrant: „...*ti kteří nesdílejí tureckou kulturu...nebudou přijati jako imigranti...*“
- Tedy dřívější obyvatelé OŘ, kteří nebyli muslimy, nebyli přijati, zatímco muslimové byli vítáni – náboženství bylo jedním z klíčových faktorů turecké kultury

Turkizace

- 1932 - Společnost pro výzkum tureckého jazyka - odstranit z turečtiny všechny arabsko-perské vlivy v gramatice i lexikologii a nahradit je slovy tureckého původu, která se vybírala z místních nářečí nebo ze starších tureckých dialektů; dopad: násilná turkizace způsobovala nedorozumění a i M. Kemalovy projevy – často nesrozumitelné; od 1935 pominula hlavní vlna násilné turkizace
- „Teorie slunečního jazyka“ – všechny jazyky pochází ze stejného prajazyka ...; snaha očistit turečtinu od cizích vlivů; na základě této teorie – všechna slova musela pocházet z původního tureckého jazyka; 1936 – 1938 – státní doktrína – upuštění po smrti M. K. Atatürka
- 1937 – kampaň „*Občané, mluvte turecky!*“
- **Snaha politické elity o urychlení asimilace**

Kampaň „*Občané, mluvte turecky!*”

- Zaměřené nejen na nemuslimské obyvatelstvo, ale také na muslimy, kteří přišli z Balkánu
- 1928 zákon č. 1246: Zákon o tureckých mládežnických organizacích, které jsou exkluzivně určeny tureckým občanům

Zákon o přesídlování č. 2510 z roku 1934

- **Definice, kdo náleží do turecké kultury - jazyk**
- **Zóna 1** - Oblasti považované za žádoucí pro zvýšení hustoty kulturně turecké populace (např. S Kurdistán)
- **Zóna 2** - oblasti považované za žádoucí, aby se vytvořila populace, která musí být asimilována do turecké kultury (oblast: egejská, marmarská, středozemní a thrácká)
- **Zóna 3** - Oblasti, o nichž bylo rozhodnuto, že by měly být evakuovány z vojenských, ekonomických, politických nebo zdravotních důvodů; zákaz přesídlení (např. V Turecko)
- Tento zákon se týkal především Kurdů

Kurdové

- Spojenci během války
- Po vzniku republiky potencionální obrovská nebezpečí pro Tureckou republiku
- Zákon č. 2510
- Dersim – dnes Tunceli – horská těžko přístupná oblast
- 1937 – 1938
- V polovině 30. let – 65. 000 – 70.000 (kmeny), některé kmeny mluvily kurdsky jiné např. jazykem Zaza; Alevité – šíité
- V polovině 30. let Dersim nebyl efektivně spravován centrální vládou z Ankary; obyvatelé uznávali pouze tradiční kmenové právo
- Vojenská kampaň proti obyvatelům Dersimu byla reakcí na poměrně nevýznamný čin – spálení dřevěného mostu a stržení tel. vedení
- Podezřelý Seyyit Riza a jeho kmen
- Podle dat mělo být zabito až 10 % z celkové populace

Menšiny v Turecku

- Zákon 1932 omezil provozování (některého) obchodu a (některých) profesí ve prospěch tureckých občanů – cílová skupina nemuslimové žijící a pracující v Istanbulu – např. cca 15.000 Řeků opustilo zemi
- 1934 zákon o příjmení
- Čl. 40 smlouvy z Lausanne garantoval nemuslimům – možnost ustanovit, spravovat a kontrolovat charitativní, náboženské a sociální instituce, stejně tak jako školy a jiná vzdělávací zařízení – zákon o sdružování 1935 – zákaz zřídit jakoukoliv organizaci reprezentující náboženskou nebo etnickou menšinu

Přesídlování

- Nástroj nacionalizační politiky proti netureckým menšinám
- Cíle:
 - asimilace muslimských přistěhovalců – jejich usídlení mezi turecké obyvatelstvo Anatólie (přistěhovalci neuměli turecky)
 - umísťování turecky mluvících osob do oblastí s (především) kurdskými obyvateli – snaha změnit demografickou strukturu ve prospěch tureckého obyvatelstva
- Zákon o přesídlení 1934 – *„snaha vytvořit zemi, kde se mluví jedním jazykem, myslí se stejně a slídí se stejný sentiment...“* (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, Cilt: 23, içtima: 3, 14/06/1934, p. 141.)
- Do Turecka začali na podnět turecké ústřední vlády přicházet muslimové např. i z Rumunska, Bulharska...

1934 Pogrom v Thrákii

- Největší nemuslimská menšina po roce 1915 na V, „výměně obyvatelstva“
MJ1 MJ2
- V Thrákie
- Události by měly být chápány s ohledem na turecko-italské a turecko-bulharské napětí na jaře 1934 a strategickou potřebu znovuoobnovení demilitarizovaných zón v Thrákii a na úžině - remilitarizace, v roce 1934 Turecko začalo koncentrovat své vojenské síly v Thrákii a okolí průlivu – navzdory smlouvě z Lausanne
MJ7 MJ8 MJ9 MJ10
- Úžiny byla pod kontrolou Společnosti národů do 1936 – dohoda z Montreux
- Dohoda z Montreux MJ3 MJ4 Istanovení režimu proplouvání úžinami
- Dokument zákon o přesídlení MJ5 MJ6 sídlení 1934
- Doposud nebyl nalezen dokument, kt. by potvrdil/vyvrátil, že si turecká ústřední vláda „objednala“ přesídlení židovského obyvatelstva z Thrákie; většina tehdejších zahraničních diplomatů se přiklonila k tomu, že to byla řízená akce

Snímek 64

- MJ1** 1920/21 - v Itálii ustanoven fašistický režim. Revizionistické tendence B. Mussoliniho - Bulharsko, přátelské vztahy s SSSR. Turecko vedlo válka za nezávislost. Mírová smlouva z Lausanne - uprava hranic, poute mosulská otázka nechána na bedrech mezinárodního arbitra. Itálie stále usiloval o JZ Anatolii - blízko k Dodekanesos, část okupována během turecko-italské války 1911/12. dodekanesos - strategické body pro možnou italskou vojenskou intervenci v JZ Anatolii. B. Mussolini nebyl v pozici vést s Turky válku, tedy čekal na situaci, která by mu umožnila vznést požadavky na region. 1924 - Mussolini pověřil ministra války, aby připravil plány na vojenskou akci proti Turecku. Itálie vyčkávala na vhodnou mezinárodní situaci - velké napětí mezi Tureckem a VB - ohledně tzv. mosulské otázky. Itálie podporovala britskou politiku vůči mosulské otázce, protože doufala, že na oplátku získá nějaké území - libyjsko-egyptská hranice a Somálsko. 1926 Mussolini prohlásil, "že Itálie nepodporuje agresivní postoj vůči Turecku..."..jen diplomatický manéver. Itálie viděla jediné východisko z mosulské krize - válka. Itálie podporovala myšlenku britského Mosusu.
Musilová Jana, 3/20/2019
- MJ2** Změna italské politiky vůči Turecku. Mussolini spatřil v Turecku možného partnera. Poencionální možná izolace TURECKA PO PODPISU SMLOUVY 1926 - Hraniční smlouva. Spojení Turecka a Itálie - přededšvím smlouva 11/1927 Francie a království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Vážná hrozba pro Itálii - neshody s Bělehradem ohledně jaderského pobřeží. Turecko bylo znepokojeno roustoucí mocí rancie na Balkáně
Musilová Jana, 3/20/2019
- MJ3** Turecko získalo plnou kontrolu nad úžinami a mohlo začít remilitazovat demilitarizované území. Dohoda zaručuje volný pohyb cizilních plavidel v období míru a války.
Musilová Jana, 3/31/2019
- MJ4** Cílem dohody bylo garantovat a regulovat průplav civilních a válečných lodí úžinami.
Musilová Jana, 3/31/2019
- MJ5** Rozdělení na černomořské státy a jejich práva na a na nečernomořské státy a jejich práva nad úžinami.
Musilová Jana, 3/31/2019
- MJ6** Černomořské státy: Turkey, Bulgaria, Romania, Ukraine, Russia, Georgia.
Musilová Jana, 3/31/2019
- MJ7** Slovní diplomatická války ohledně menšin - bulharský režim: 1934 státní převrat a 1935 nový diktátorský režim -
Musilová Jana, 3/31/2019
- MJ8** turecké menšině bylo zakázáno používání latinky, tedy osmanština byla stále úředním jazykem
Musilová Jana, 3/31/2019
- MJ9** nicméně 1934 byl podpsaný Balkánský pakt -
Musilová Jana, 3/31/2019
- MJ10** Řeckem, Tureckem, Rumunskem a Jugoslávií 9. února 1934, zaměřená na udržení geopolitického statu quo v regionu po první světové válce
Musilová Jana, 3/31/2019

1934 Pogrom v Thrákii

- Prvotní akce byly – z pozice místních úřadů – otázka napojení na ústřední vládu je nejasná
- İbrahim Tali (generální inspektor) – tzv. židovský problém –“ *...židovské obyvatelstvo dominuje v místním hospodářství, a tím využívá místní Turky...*“; GS – odpovědný pouze ministři vnitra; İbrahim Tali vypracoval zprávu – antisemitský text
- 5/1934 – např. publikace „Revoluce“ podněcovala k bojkotu židovské komunity v Çanakkale a v Dardanelách
- 6/1934 několik členů místní židovské komunity bylo surově zbito – úřady nereagovaly
- Konec 6/1934 bojkot se rozšířil do dalších měst v Thrákii – odchod Židů do Istanbulu

1934 Pogrom v Thrákii

- Pozadí: antisemitské tiskoviny a nepotvrzené zvěsti o úmyslech turecké vlády vůči Židům; německá propaganda – Noc dlouhých nožů,....MOŽNÁ
- Pogromy na židovské obyvatelstvo v létě 1934
- Důvody útoků na židovskou menšinu nejsou dodnes známy – nedostatek tureckých pramenů; dle poznatků (2006): klíčová role İbrahim Tali – zástupce turecké vlády v okrese Çanakkale (kurdské povstání na V) – jeho zpráva ze 16. 6. – „židovský problém“
- Migrace židovských obyvatel do Istanbulu

Kemalismus/turecký socialismus

- Základ 6 pilířů - 6 šípů: republikánství, nacionalismus, populismus, etatismus, reformismus a sekularismus
- Rozsáhlé politické, sociální, kulturní a náboženské reformy
- Cíl oddělit nový turecký stát od OŘ, přijmout západní styl života (včetně demokracie, sekularismu, státní podpory vědy a vzdělanosti,...westernizace, transformace, modernizace,...)

Reformy

- Turecká revoluce – dvě fáze:
 1. Období národního boje
 2. Reformy – transformace/modernizace/westernizace turecké společnosti

Reformy

- Rozhodnutí přivést Turecko na úroveň ostatních vyspělých zemí světa
- Reformy byly zaměřeny především na posílení pozice nového ústředního orgánu, na budování státu, na sekularizaci tureckého státu a společnosti, na uskutečnění politické změny v socioekonomické struktuře země; všechny reformy spojovala důsledná přítomnost tureckého nacionalismu

Nacionalismus

- Kemalistický nacionalismus – světský/sekulární
- Uznával nezávislost všech národů
- Kemalistický nacionalismus nebyl rasistický, kemalistická ideologie: příslušnost k tureckému národu určena rasou nebo náboženstvím

Populismus

- 12. 7. 1920 – Mustafa Kemal – řeč: *„Pojďme se zabývat otázkou jaké principy budeme následovat. Věřím, že podstatným důvodem naše existence, jak nyní prokázala obecná tendenci našeho národa, je populismus a lidová vláda. A převzetí této vlády lidmi.“*
- 13. 9. 1920 – Mustafa Kemal: populistický program: suverenita lidu a socioekonomická transformace
- Kemalistská interpretace populismu odmítala třídní rozdíly, třídní konflikt a neuznal žádné zvláštní práva pro každého jednotlivce, rodinu, třídu nebo organizaci; populismus předpokládal sociální systém založený na práci a zdůrazňoval národní jednotku jak základ národní bezpečnosti, tak i vývoje

Etatismus

- Státní kontrola nad hospodářstvím
- Důsledek hospodářské krize 1929 – 1933 a nefunkčního systému tržního hospodářství
- Princip etatismu byl oficiálně přijat na třetím kongresu LS v roce 1931
- Kemalistá elita upustila od ekonomického rozvoje prostřednictvím liberální hospodářské politiky a v roce 1933 započal první pětiletý hospodářský plán (počátek hospodářského plánování)
- Stát měl regulovat obecný průběh ekonomických činnosti v oblastech, do nichž se soukromý podnik nemohl/nebo nechtěl zapojit, nebo, kde se prokázalo, že aktivity soukromého sektoru jsou nedostatečné, nebo pokud to vyžadoval národní zájem
- Smíšená povaha turecké ekonomiky byla zdůrazněna
- Prostřednictvím etatismu získal stát právo zasahovat a kontrolovat tureckou ekonomiku
- Stát měl primární roli – hospodářský rozvoj země

Sekularismus

- Mustafa Kemal provedl řadu reforem, které vedly k sekularizaci Turecka
- Pro kemalistu byl sekularismus linie - mezi tradicionalismem a reformismem
- Turecká inteligence považovala náboženství za překážku modernizace
- Pro kemalistu znamenal sekularismus nejen oddělení státu a společnosti (náboženské), ale i především kontrolu nad muslimskými náboženskými institucemi

Reformismus

- Základem kemalismu byl princip zvaný „*devrimcilik*“ – tedy uznání provedených reforem; ochrana provedených reforem

Reislamizace

- Kemalistická revoluce – základní prvky: ženská práva a role žen v islámské společnosti, slučitelnost náboženských a sekulárních právních norem a obrovským tématem byla role tureckých dějin a jazyka
- Po odchodu nemuslimského obyvatelstva – homogenní muslimský stát – velký problém – prosazení reforem – řada lidí očekávala prosazení šaría – např. Ústava 1921 – předpisy kanonického a sekulárního práva nejlépe odpovídající potřebám doby
- 15. 9. 1920 – zákon o zákazu výbory, prodeje a konzumace alkoholických nápojů + od počátku roku 1924 – pátek byl stanoven dnem pracovního klidu (až do 1935)
- Pozměňovací zákon – Ústava 1924 – čl. 2 „státním náboženstvím je islám“ – až do roku 1928

Šarī'ah/Šaría

- Základní náboženský koncept islámu, konkrétně jeho zákon, systematizovaný během 2. a 3. století muslimské éry (8. – 9. století)
- Úplné a bezvýhradné odevzdání se vůli Alláha (Boha) je základním principem islámu
- Islámské právo je tedy vyjádřením Božího příkazu pro muslimskou společnost a v aplikaci představuje systém povinností, které muslimové musejí vykonávat na základě zákona
- Zákon známý jako Šarī'ah (doslova „cesta vedoucí k místu zavlážování“), představuje zákon, který je božsky vysvěcený, který vede muslimy k praktickému vyjádření náboženského přesvědčení v tomto světě a k cíli božské laskavosti na světě

Význam islámského práva

- Muslimská právní věda, věda o zjišťování přesných termínů Šaría, je známa jako *fiqh* (doslovně „porozumění“)
- Historický proces objevování Alláhova zákona byl považován za dokončený koncem 9. století, kdy zákon dosáhl definitivní formulace v řadě právních příruček napsaných různými právníky
- Během středověku byla tato základní doktrína zpracována a systematizována ve velkém počtu komentářů a takto vytvořená rozsáhlá literatura představuje tradiční textovou autoritu zákona Šaría

Klasická forma šaría

- Široký rozsah – upravuje vztah jedince nejen vůči ostatním osobám a státu, ale také jeho vztah k Bohu a k jeho vlastnímu svědomí
- Rituální praktiky: každodenní modlitby, almužny, pouť,...jsou nedílnou součástí práva šaría
- Etické standardy – právní pravidla – nejen to, co je jedinec oprávněn nebo povinen činit dle zákona, ale i to co by měl jedinec dle svědomí konat a čeho se zdržet – v souladu s tímto jsou určité činy klasifikovány jako *chvályhodné* – jejich konání přináší božskou přízeň a opomenutí nepřízeň; další jsou *blahoslavené*; *nicméně neexistuje žádná právní sankce*
- Šaría – kodex chování zahrnující veřejné i soukromé aktivity

Klasická forma šaría

- Pojetí práva jako Boží vůle
- Po smrti Mohameda přestala být božská vůle sdělována lidem – tedy od té doby *status quo*
- Středověk – krystalizace doktríny do právních příruček – zákon šaría se stal pevným a statickým systémem (rozdíl od sekulárních právních systémů – vyrůstají ze společnosti a s jejími změnami se také mění) – zákon šaría byl společnosti uložen „shora“
- V islámské právní vědě společnost nemění a neformuje zákon, ale zákon řídí společnost

Historický vývoj práva šaría

- Pro první muslimskou komunitu založenou pod vedením proroka Mohameda v Medíně v roce 622 stanovila koránská zjevení základní standardy chování
- Korán však není v žádném případě komplexním právním řádem – max. 80 veršů se zabývá přísně právními záležitostmi (zatímco tyto verše pokrývají širokou škálu témat a zavádějí mnoho nových pravidel, jejich obecným účinkem je jednoduše změnit existující arabské zvykové právo v určitých důležitých oblastech)
- Mohamed během svého života – nejvyšší soudce komunity – princip interpretace a rozšiřování obecných ustanovení v Koránu, po jeho smrti to stejné dělali chalífové v Medíně
- 661 – Umájjovci (Damašek) – vojenská říše – legální vývoj v dalekosáhlejších dimenzích

Historický vývoj práva šaría

- Se jmenování soudců/kádí do různých provincií vzniklo organizované soudnictví
- Kádí byl zodpovědný damašskému chalífovi i v otázce daní; jelikož sami sebe považovali za místní mluvčí v otázce právního výkonu – římsko-byzantské a persko-sasánovské právo bylo pohlceno

Vývoj prvních právních škol

- Reakce na tuto situaci vznikla na počátku 8. století, kdy zbožní učenci, seskupení ve volných, zdvořilých bratrstvech, začali debatovat o tom, zda umájovská právní praxe řádně implementovala náboženskou etiku islámu
- Abbásovcí v 8. století začali budovat islámský stát a společnost; aktivity právníků (faqīh) v těchto prvních právních škol znamenaly skutečný začátek islámské právní vědy
- Jejich cílem bylo islamizovat zákon přezkoumáním současné právní praxe ve světle principů Koránu a poté na tomto základě přijmout, upravit nebo odmítnout dosavadní praxi jako součást svého ideálního systému práva

Pozdější vývoj právních škol

- Práce Al-Shāfi'īho byla základem klasické teorie kořenů islámské právní vědy (*uṣūl al-fiqh*), která krystalizovala na počátku 10. století
- Právní „snaha“ pochopit pojmy šaría je známa jako *ijtihād* a právní teorie nejprve definuje kurz, který musí *ijtihād* následovat
- Při hledání odpovědi na právní problém musí právník nejprve konzultovat Korán a sunnu, nenajde-li v tomto božském zjevení nějaké konkrétní řešení, musí použít analogii (*qiyās*) nebo určité vedlejší principy uvažování - *istiḥsān* (spravedlivé preference) a *istiṣlāḥ* (veřejný zájem)
- Právní teorie pak vyhodnocuje výsledky *ijtihādu* na základě kritéria *ijmā'* (konsenzu), jako pokus o definování Allahova zákona by *ijtihād* jednotlivých učenců mohl vyústit pouze v předběžný závěr *ẓann* (dohad), v případě když se závěr stal předmětem jednomyslné dohody kvalifikovaných učenců, stal se jistým (*yaqīnem*) a neomylným vyjádřením Božího zákona

Zákon šaría jako pluralitní systém

- Zákon šaría je upřímně pluralitní systém
- Filozofie rovné autority různých škol je vyjádřena v údajném diktátu Proroka: „*Rozdíl mezi mými komunitami je známkou odměny Alláha.*“
- Ale mimo čtyři školy Islám stojí ze strany sunnitských nebo ortodoxních menšinových sekt (např. šiité), jejichž vlastní verze práva šaría se značně liší od verzí sunnitů
- Zejména šiitský zákon vyrostl v zásadě odlišném politicko-náboženském systému, v němž vládci neboli imámové byli považováni za božskou inspiraci, a tedy i za mluvčí zákonodárce

Trestní právo

- Trestné činy proti jiné osobě, od vraždy po útoku, jsou trestány odvetou (*qiṣāṣ*), přičemž pachatel podléhá přesně stejnému zacházení jako jeho oběť
- Tento druh trestného činu je však považován spíše za civilní zranění než za trestný čin v technickém smyslu, neboť právo na trestní stíhání a výběr náhrady nebo „peněz za krev“ (*diyāh*) nemá stát, ale pouze oběť nebo jeho rodina namísto odplaty
- Pro šest specifických zločinů (*hadd*) je daný trest: smrt za odpadnutí a pro loupež; amputace ruky za krádež; smrt ukamenováním za mimomanželský sexuální vztahy (*zinā*), kde pachatelem je ženatý člověk a 100 ran pro nesezdané pachatele; 80 ran za neprokazatelné obvinění z neštěstí (*qadhf*) a pro pití jakýchkoliv opojných látek
- Ostatní trestné činy řeší soud

Rodinné právo

- Patriarchát je základem tradičního islámského práva rodinných vztahů
- Otcové mají právo smluvně provdat své dcery, ať už malé nebo dospělé
- Pouze tehdy, když byla žena provdána už dříve, je její souhlas s manželstvím nezbytný; ale i pak musí otec nebo jiný opatrovník uzavřít smlouvu v jejím zastoupení
- V zákoně afanafī (šiité) však mohou být v povinně provdány pouze nezletilé dívky, dospělé ženy mohou uzavřít vlastní manželské smlouvy
- Manžel - právo mnohoženství a může být platně oddán ve stejnou dobu až za čtyři manželky
- Při uzavření manželství je manžel povinen zaplatit své ženě, částku stanovená dohodou nebo zvykem stanovená dohodou nebo zvykem; a během manželství je povinen ji udržovat a podporovat za předpokladu, že je mu poslušná, a to nejen v domácích záležitostech, ale i ve společenské činnosti a v jednání

Rodinné právo

- Rozvod - pouze vzájemnou dohodou (*kul*) manželů, když manželka zaplatí manželovi určitou finanční odměnu za své propuštění
- Podle všech škol (krom jedné) může manželka získat soudní rozhodnutí o rozvodu na základě trestného činu - např. krutosti, opuštění, neudržování,... (pachatel manžel)
- Jen manžel má však jednostrannou moc ukončit manželství zavržením (*ṭalāq*) své ženy - mimosoudní proces: manžel může zavrhnout svou ženu podle vůle
- Právní postavení dětí v rámci rodiny: pokud jde o jejich opatrovnictví, výživné a práva dědictví, závisí na jejich legitimitě a dítě je legitimní pouze tehdy, narodilo-li se během zákonného manželství rodičů
- Opatrovnictví osoby (např. vzdělání,...) a majetku nezletilých dětí je svěřeno otci nebo jinému blízkému mužskému příbuznému; když jsou rodiče rozvedení – opatrovnictví náleží matce nebo ženské příbuzné

Výkon práva

- Tradičně právo šaría bylo vykonáváno soudcem/kádím – mohl požádat o radu např. právníka nebo muftího
- Neexistovala hierarchie soudů
- Ústní svědectví - *shahādah*
- Kádí musel rozhodnout, která strana nese důkazní břemeno
- Pokud se žalobce nebo „státní zástupce“ nedostavili - dvě svědkové – musel svědčit ústně; dva dospělí muži, muslimové; v některých případech mohly svědčit i ženy, ale kde stačil jako svědek jeden muž, musely svědčit dvě ženy
- Pokud žalobce nebo státní zástupce předložili požadovaný stupeň důkazu - rozsudek vydán v jejich prospěch; pokud nepředložili vůbec žádné důkazy, byl by vydán rozsudek pro žalovaného; pokud předložili nějaké důkazy, ale důkazy nesplňovaly přísné požadavky *shahādah*, obžalovanému byla nabídnuta přísaha – mohla zajistit rozsudek v jeho prospěch; ale jestliže to odmítl, soudce rozhodl ve prospěch žalobce

Reformy

- Politické
- Sociální
- Právní
- Hospodářské
- Kultura, vzdělání a umění

Politické reformy

- Zrušení sultanátu a chalífátu (1922 a 1924)
- Vyhlášení republiky 23. 10. 1923
- Ústavy 1921 a 1924
- Jednokomorové VNST
- Položen základ stranického systému

Právní reformy

- Zrušení Ministerstva pro právo šaria
- Oddělení náboženských a státních záležitostí – sekularismus
- 5.2.1937 princip sekularismu se objevil v Ústavě (naplnění revolučních požadavků v politické sféře)

Sociální reformy

- Práva žen
- *„...Turecké ženy podávají pomocnou ruku ženám z celého světa a společně usilují o světový mír a bezpečnost...“ M.K.*
- Účast žen na společenském životě, uznání jejich práva na rovnost s muži
- Mustafa Kemal – velký odpůrce „ancien régime“ – symbol dervišské konventy – kde se podle něj pojila „zahálka s pověrami“
- *„Jediným pravým vůdcem v životě je věda“*

Sociální reformy – práva žen

- Základní podmínkou pro založení soudobého (moderního) „právního státu“ bylo uznání a respektování sociálních, kulturní a politických práv žen (stejná práva jako muži)
- Byla to cesta a metoda vedoucí k modernizaci a transformaci na soudobou (moderní) společnost, protože práva žen byla současně nedílnou součástí lidských práv
- „....*Muž a žena spolu utvářeli koncept lidstva a tento koncept získal smysl, když se obě pohlaví posuzovala společně...*“
- Revoluce přiznala tureckým ženám sociální a politická práva, která byla po staletí opomíjena

Sociální reformy

- 24. 8. 1925 Mustafa Kemal vyšel do ankarských ulic v evropském oděvu - panamáku chodil už dříve
- 25. 11. 1925 nařízení č. 671 tzv. „kloboukový zákon“ – zákaz nošení fezů a jiných pokrývek hlavy než „západních klobouků“ (nařízení, které ukládalo nosit klobouky místo turbanů a fezů), současně byl zaveden nový pozdrav úklonem hlavy – za Z přeceňován; fez se přestal nosit už za války za nezávislost; novinkou byla nutnost sejmout pokrývku hlavy v uzavřených prostorách
- Dobové zprávy - „hlučné demonstrace“ proti „kloboukovému zákonu“; výsledek - stovky zatčených po celé zemi a ve městě Erzurum 8 popravených

Sociální reformy

- 30. 11. 1925 nařízení č. 677 zrušení dervišských klášterů a hrobek, zrušení úřadu strážců hrobek a zrušení jistých titulů (základní pilíř republikánského sekularizačního procesu)
- 21. 6. 1934 zákon o příjmení – jeden z posledních modernizačních a sekularizačních zákonů
- 11/1934 další 2 zákony – zrušení náboženských, vojenských, kmenových a čestných titulů

Sociální reformy

- 1926 – vstoupení v platnost: západního kalendáře a času
- 5/1928 – zavedení číslovek
- 11/1928 – zavedení latinky
- 1931 – zavedení metrického systému
- 5/1925 neděla se stala dnem volna namísto „svatého pátku“

Právní reformy

- 1926 – 1930 – zásadní právní reformy
- 1928 – čl. 2 Ústavy 1924 – byl zrušen – „...islám je státním náboženstvím...“
- Zrušení osmanského občanského zákoníku
- Odpoutání (zrušení) práva šaria
- Zavedení občanského (Švýcarsko), trestního (Itálie, Německo) a obchodního (Itálie) zákoníku podle evropských vzorů
- 1926 italský trestní zákon a v roce 1929 německý trestní řád
- Nový právní systém – rovnost před zákonem pro všechny
- 1926 Občanský zákoník – zrušení polygamie
- 5/1929 Obchodní zákoník
- 4/1930 Právo žen volit a být zvolena na regionální úrovni; 12/1934 národní úroveň OZ – ukončil nižší postavení žen (šaría) – 1930 – komunální volební právo a 1934 národní
- Toto politické právo nebylo moc využíváno: 1935 – 1946 – podíl žen ve VNST cca kolem 3,7 – 4,5 % (cca 18 poslankyň)

Vzdělání, kultura a umění

- Už na kongresu v Erzurumu Mustafa Kemal – mluvil o nutnosti odstranit arabské písmo
- Mustafa Kemal chtěl sebrat islámským učencům monopol na vzdělávání a současně požadoval zvýšení gramotnosti, což podle něj s arabským písmem bylo nemožné
- 3.3.1924 zákon o jednotném vzdělávání – všechny vzdělávací instituce v Turecku spadají pod Ministerstvo národního vzdělávání
- 1. 11. 1928 zákon o č. 1353 o přijetí a implementaci turecké abecedy
- Gramotnost: 1923 – cca 9 % x 1938 – 33 %

Ženská práva

- Rok 1908 přinesl naději na radikální mladotureckou reformu, která hlásala: „...*Ženy musí být osvobozeny z pout tradice...*“
- Čl. 11 Ústavy 1924 – „*Každý Turek, který dokončil třicátý rok, může být volen.*“ – politik Recep Peker položil otázku: „...*Říkáte nám, že turecký stát je lidovým státem, lidovou republikou, nepředstavují ale turecké ženy alespoň polovinu obyvatel Turecka?... Slova „každý Turek“ by se měla vztahovat také na každou tureckou ženu, která dovršila třicátý rok...*“
- Volby 1923 - Lâtife Hanim – 39 hlasů, i když nebyla na kandidátce
- Venkovské instituty – neúspěch – konzervativci neopodstatněná kritika – společné vzdělávání podkopává morálku vesnice – snaha o status quo

Miss Turecko

- Kemalisté se vydali v boji proti konservativní opozici „populární cestou“
- 1929 byla vyhlášena první Miss Turecko – politická akce
- Nazim Hikmet: „...*Nezáleží na tom, zda ženy nosí dlouhé vlasy nebo krátké vlasy; žena není klisna. Důležité je, že musí pracovat,...*“
- 30. léta – města: právničky, učitelky, policejní složky...
- Sňatky – dle rozhodnutí ženy
- Symbolem se stala Miss Turecko 1932 a Miss Universe 1932 Keriman Halis – dopis M.K.A. – „... *Můj úspěch je výsledkem myšlenek, kterými jste inspiroval ženy v naší zemi....*“

Volby 1935

Hatı Çırpan

1935 – 18 žen bylo zvoleno do VNST, 16 bylo z měst; 3 ukončily střední školu; 1 vysokoškolačka...

Ženská práva – Unie tureckých žen

- 4/1935 Istanbul – XII. Sjezd mezinárodní Aliance pro volební právo žen
 - Plná podpora vlády
 - Téma: spolupráce mezi ženami, zejména ve věcech týkajících se společenských zvyklostí a zákonů, které ženy na celém světě brzdily
 - Po kongresu, delegace odjela do Ankary a byla přijata M.K.A.
- 5/1935 Unie byla vládou rozpuštěna – už nebyla třeba – ženská politická práva byla dorovnána s mužskými – vše ostatní by narušilo společenský řád
- Protest pouze novinářka Sabiha Sertel: *„...Je pravda, že ženy získaly politickou rovnost s muži, mají ale před sebou dlouhou cestu k dosažení sociální a ekonomické rovnosti. Boj bude dlouhý a tvrdý a ženy potřebují organizaci, která by je vedla...“*

Vzdělání, kultura a umění

- 4/1931 založena Turecká historická společnost
- 2/1932 Lidové domy byly otevřeny v řadě provincií – kulturní centra
- 7/1932 založena Turecká jazyková společnost
- 3/1933 organizace univerzitního vzdělávání

Vzdělání

- 1927 – sčítání lidu - 9% gramotných!!!
- 11/1929 – rozhodnutí o zřízení národních škol – pro všechny občany od 16 do 40 let – výuka čtení a psaní – odpolední výuka ve školách (do roku 1937 – cca 1.200.000 absolventů)
- Vybudování rozsáhlého, důkladného všeobecného vzdělání – garance bezplatného vzdělání (Ústava); od 1940 – zakládány vesnické instituty – absolventi ZŠ – příprava na pozici venkovského učitele – zemědělství a řemeslo
- 1933 reforma univerzit
- 1932 – Lidové domy – cíl zintenzivnění kontaktu mezi intelektuály a obyvatelstvem; LS – možnost omezit vliv islámu a tradic

Přechod na latinku, jazyková reforma a historická teze

- I část turecká inteligence byla skeptická – přechod na latinku x byla to vize, jak se odpoutat od islámského světa a napojení se na Evropu
- Novinář Yunus Nadi: „...sjednotit Turecko s Evropou...a to i po materialní stránce...“
- Přechod na latinku – první krok sjednocení, kulminace sjednocení – kapitalismus a následně i demokracie
- Gramotnost 1935 – přes 20 % a po 2. s.v. cca 30 %; problém – nedostatek učitelů především venkov; od 1940 zakládání tzv. venkovských institutů
- 1932 – založena Turecká jazyková společnost – zjednodušení psaného jazyka odpovídalo populismu kemalistů, očištění od zahraničních vlivů bylo projevem nacionalismu
- Cíl jazykové reformy – spojen slov dle arabských a perských pravidel, následně odstranění arabských a perských slov a jejich nahrazení slovy ze starších turkických jazyků a živých nářečí turečtiny
- 1935 – teorie slunečního jazyka (začátek a konec extremistické fáze jazykové reformy) paralelně byla vyvinuta „historická teze“ – vrchol dizertační práce A. Afetové – Inanové „ O Anatolii jako vlasti turecké rasy“- dějiny Turků začaly ve středoasijské neolitu, Anatolie byla záhy osídlena tureckým lidem „aplínského typu“ – migrace na Z v důsledku sucha; Turci v žádném případě nepatřili k „žluté rase“; 5 % podíl osob mongolského typu – Čingischánova a Timurova invaze na Z; výzkum byl podpořen antropometrickým měřením – cca 60.000 osob
-

Jazyková reforma

- Mustafa Kemal přikládal velký význam tureckému jazyku, neboť jazyk byl nástrojem vyjadřování národní kultury a jedním z nejpevnějších základů národní jednoty
- V období OŘ - turecký jazyk se stal zmateným jazykem – vliv arabský a perský – dle Mustafy Kemala bylo tedy nutné, aby turecký jazyk znovu získal svou identitu a osvobodil se od zajetí cizích jazyků
- Za tímto účelem byla založena Turecká jazyková společnost a byly zahájeny vědecké výzkumy

Umění

- Hudba, malířství, sochařství, architektura,...
- První socha člověka v Turecku – bronzová socha Mustafy Kemala
- Architektura – prominentní architekti – od 30. let zahraniční architekti

Zahraniční architekti

Clemens Holzmeister, budova VNST

Bruno Taut, Univerzita v Ankaře

Hospodářství 20. léta

- 1915 – 182 průmyslových podniků (textil, tabák) s cca 14.000 zaměstnanci (populace cca 15.000.000); 1927 - agrární země s nedostatkem obyvatel, kde většina obyvatel žije na venkově nebo v malých městech do 10.000; 1950 – cca 18 % obyvatel ve městě
- 1923 – zemědělství – až 40 % HNP!!!, vývoz – zemědělské produkty až 90 příjmů z vývozu, 80 % ekonomicky aktivní populace v zemědělství
- Stát sjednotil systém vlastnictví půdy, přerozdělil půdu od odejitých Řeků (imigranti a bezzemci/rolníci); zemědělské úvěry - Ziraat Bankası, venkovská úvěrové asociace a úvěrové družstvo
- Soukromý sektor – vládní podpora soukromého sektoru jako prostředku industrializace, vláda zavedla řadu opatření na podporu – kapitál, daňové výhody
- 1924 Is, Bankası – podpora investic do průmyslu (soukromý sektor); národní finanční instituce konkurující jak zahraničním bankám, tak i nemuslimským kapitalistům, kteří byli v Istanbulu stále velmi mocní. Obchodní banka začala jednat jako vlivná lobby, a to prostřednictvím svých podílů na různých ekonomických činnostech ve prospěch soukromých zájmových skupin a jako prostředník mezi obchodními a vládními kruhy. Ve skutečnosti existoval téměř symbiotický vztah mezi bankou a státem, takže byl často označován jako „Banka politiků“

Hospodářství 20. léta

- 1927 Zákon na podporu průmyslu – stát poskytl pozemky na založení průmyslových zařízení (vlastník – Turek); osvobození od daní a cel, vládní dotace,...
- Schválené firmy by mohly uplatnit další bonusy nebo snížení cen od státních monopolů
- Podnikatelé, kteří založili zcela nový průmysl, získali monopolní privilegia po dobu 25 let
- Městské, provinční a centrální vlády byly povinny nakupovat zboží vyrobené pouze v tuzemsku
- Vládní politika fungovala příliš dobře a místní podnikatelé v tomto období velmi zbohatli
- Zapojení státu do přímé zemědělské produkce – omezené (např. 2 cukrovary,...)

Hospodářství 20. léta

- Díky vnitřním informacím, které měli podnikatelé k dispozici (napojení na vládu), věděli předem vše o nových tarifech, které následně by byly uvaleny na dovoz v roce 1929
- V důsledku toho dováželi a hromadili cizí zboží, než tarify vzrostly - to vedlo k prudkému zhoršení obchodní bilance a poklesu hodnoty liry, ještě zhoršené světovou depresí
- Dobré pro podnikání, ale to katastrofální pro národní hospodářství - náklady na placení veřejného dluhu prudce vzrostly a vláda byla nucena pozastavit platby svým zahraničním věřitelům v roce 1930

Hospodářství 30. léta

- 1929 skončila éra nízkých cel - Laussanská smlouva: tarify vzrostly odpovídajícím způsobem z 13% na 46% v roce 1929, na více než 60% ve druhé polovině 30. let
- Opuštěna – *laissez-faire* – 1929-1931: řada vládních opatření – především zahraničí obchod pod kontrolou státu – protekcionismus
- 1931 – etatismus – začleněn do vládního programu – nicméně v tu dobu státu stačilo, že mohl regulovat hospodářství
- Kampaň na podporu lokálních produktů – výsledek jistá hosp. stabilita – průmysl – růst cca 14,8 %; razantní snížení dovozu – poprvé od 1923 pozitivní obchodní bilance
- Nicméně hospodářská krize byla pro Turecko fatální

Hospodářství 30. léta

- Cena zemědělských komodit, hlavní vývoz artikl, dramaticky poklesla s nástupem velké hospodářské krize
- Ceny pšenice a ostatních obilovin mezi lety 1928/29 a 1932/33 klesly o více než 60%; pokles vývozu: včetně tabáku, rozinek, lískových oříšků a bavlny - průměru o 50 % - vliv na zemědělce
- Pokles cen průmyslových výrobků – vliv na dělníky
- Sám M.K.A. cestoval po Turecku a hledal řešení
- → změna hospodářské politiky – etatismus: politika, která zahrnovala přímou státní výrobu ve státních podnicích
- 1934 – První pětiletý plán

Etatismus (devletçilik)

- Stát- hlavní aktér ve výrobě a investicích
- Základní rysy: pomoc soukromému sektoru – hospodářský růst
- Vláda přijalaopatření, která by vytvořila životaschopnou průmyslovou základnu - podnikatelé nebyli ochotni investovat do podniků, které nepřinášely rychlé zisky
- Stát - průmyslové projekty v celé Anatolii – rozvoj regionů a smazání hranice mezi rozvinutými severozápadními a zaostalými provinciemi Anatólie - strategie spočívala v založení továrny v provinčním středisku, jako je Kayseri nebo Malatya ve střední Anatolii
- Oblasti střední Anatólie byly pro soukromé investory a podnikatele nepopulární

Hospodářství

- Vláda stanovila nákupní ceny zboží a byl zaveden monopol na zemědělské produkty, naturální platba zaměstnancům vlády
- Státní monopoly – pod státní kontrolou – obrovská investiční ambice na rozvoj – především průmysl a těžba
- 1933 – 1939: HNP – růst cca 8%/rok; průmyslová produkce: 1933 – 16% HNP x 1939 – 18% HNP
- Mustafa Ismet Inönü – vlastní interpretace etatismu – „...*obranný mechanismus, jak zbudovat stát, který byl z hospodářského hlediska po století zanedbáván, ...současně čelící světovému hospodářskému úpadku, kde soukromá iniciativa nebyla dostatečná...*“; současně deklaroval: „...*stát nemůže nahradit individuální iniciativu, ale stát by si měl vyhradit práva ve věcech, které by mohly ovlivnit blaho celého národa...*“
- Etatsismus = obrana a rozvoj

Státní plánování

- Státní podniky: 2 textilky a koželužna v Istanbulu, tkalcovna v Ankaře, továrna na bavlněnou přízi v İspartě, cukrovar v Uşaku; dílny na koberce v Hereke a Kayseri a továrna na keramiku v Kütahyi.
- Dle pětiletého plánování – 21 investičních projektů na podporu manufaktur – cílové sektory: textil, železo a ocel, keramika a sklo, umělá vlákna, papír a chemikálie.
- Investice – státní rozpočet a Obchodní banka, 2 půjčky ze zahraničí – SSSR (vláda) a USA (soukromý zdroj); 1937 – úvěr z VB – stavba oceláren
- Výběr sektorů – dle politiky „nahrazování dovozu“

Stání plánování

- Anatolská města a městečka – každý vlastnil půdu a obchod s řemeslnými výrobky → volná pracovní síla pro nově vznikající závody – snad jen Istanbul, Izmir a Adana; v menších městech – problémy – absentérství
- Nárůst počtu zaměstnanců v průmyslu: 1927 – 26% x 1950 – 33 %
- 1950 – 103 státních manufaktur (76.000 dělníků)
- Etatismus jako takový nezasahoval do soukromého sektoru
- Kontrola obchodu

Hospodářské reformy

- Pozemková reforma
- 1924 založeno Ministerstvo zemědělství, lesnictví a hospodářských zvířat
- 1925 znárodnění průmyslu na výrobu a zpracování tabáku
- Rozvoj železniční sítě – důležité pro industrializaci
- 1924 byla založena první turecká banka ,...
- Zrušení starého daňového systému
- Podpora zemědělství
- Zřízení modelových farem
- Podpora průmyslu a zakládání korporací
- 1. a 2. rozvojový plán

Hospodářská politika

- Hospodářský kongres v Erzurumu 1923 – cíl najít dohodu o národní hospodářské politice – spolupráce: státní sfér, vlastníci půdy a průmyslníci
- Na kongrese bylo odsouhlaseno: rozvoj domácí produkce, zákaz dovozu luxusního zboží, využití zahraničního kapitálu pro rozvoj hospodářství; zrušení tabákového monopolu; zrušení pozemkové daně; zavedení celního sazebníku – ochrana domácího trhu; zřízení průmyslové banky – úvěry pro průmyslníky; návrh na přijetí zákona na podporu průmyslu

Hospodářství

- Podobné osmanskému – vývoz zemědělských produktů a obchod (hlavní ekonomické aktivity)
- Zemědělství – pobřeží a střední Anatoli
- Obchod – velká města
- Industrializace – pouze: potravinářství, textil (minimum technologií)
- Velká hospodářská krize – od 30. let příprava vlády na etatismus
- Legislativa: ochrana místního průmyslu, restrikce zahraničních investic, příprava možného znárodnění; vládní kontrola vnitřního trhu, kontrola cena, kontrola úrokových sazeb

Pětileté hospodářské plány

- Vláda začala napravovat tuto anomálii prvním pětiletým plánem, který parlament hlasoval dne 9. ledna 1934
- Výzva k výstavbě 15 továren v různých částech země, z nichž 12 mělo být postaveno státem
- Plán byl zaměřen na textilní průmysl, sklo a papír; naděje na snížení dovozů
- Velké „státní ekonomické podniky“ jako Sümerbank, které vyráběly různé spotřební zboží od látky až po obuv Etibank (Hittitebank), která se zabývala těžbou nerostů – založeny

PPP

- Realizováno v roce 1934
- Výzva k založení státních továren v řadě průmyslových odvětví; stát se rozhodl umístit své nové průmyslové podniky do středně velkých měst podél stávajících železničních sítí
- Plán 21 továren
- S ohledem na mezinárodní situaci a s ohledem na možnosti Turecka (rozvojová země) – vláda se rozhodla zaměřit na mouku, cukr, textil, uhlí, železo a ropu
- Vláda se zaměřila na spotřební zboží

DPP

- 1938, přerušen válkou
- Byl to mnohem ambicióznější než první a jeho cílem bylo založení dolů, těžba a vytvoření důlního průmysly spolu s elektrifikací země - budováním elektráren po celé Anatolii
- Jedním z největších zklamání – nebyla nalezena ropa

Dodatky k Ústavě 1924 z roku 1937

- 3. kongres CHP 1931 – přijat program – 6 základních principů CHP
- 6 šípů – základních principů CHP – 2/1937 zakotveny v Ústavě 1924

Mustafa Kemal, od 1934 Atatürk

- <https://www.youtube.com/watch?v=2WUc15MHhUI>
- Adopce: 8 dětí a 2 děti pod ochranou; některé prameny mluví o 13 adoptovaných dětech
- Věnoval statní pokladně své farmy a nemovitosti městu Ankara a Bursa; své majetky dál rozdělil mezi své sestry, děti, Tureckou jazykovou a historickou společnost

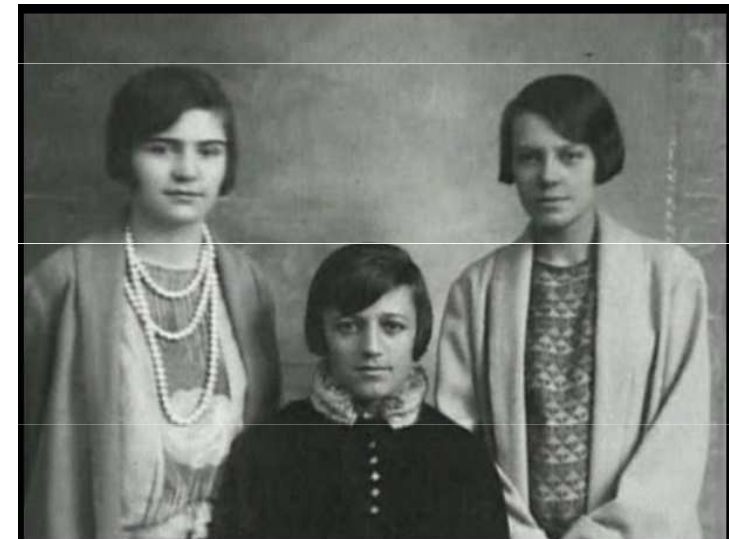
„Děti jsou novým začátkem zítřka.“ M.K.

- 23. 4. – Den dětí
- 19. 5. – Den mládeže a sportu

Rodina

- Ayşe Afet İnan – historička a socioložka – spoluzakladatelka Turecké historické společnosti
- Sabiha Gökçen – první bojová pilotka
- Ülkü Adatepe - <https://www.youtube.com/watch?v=xBSVG5D8bvc>
- Rukiye Erkin
- Zehra Aylin – tragicky zahynula
- Nebile İrdelp
- Fikriye
- Sığırtmaç Mustafa Demir - voják

Turecká opozice

- 1930 – Liberální republikánská strana - Ali Fethi Okyar
- 1945 – Národní rozvojová strana - Nuri Demirağ
- 1946 – Demokratická strana

Turecko za prezidenta Mustafy İsmeta İnönünu (1938 – 1950)

- *İzmir 1884; † 1974 Ankara
- Zúčastnil se balkánských válek, první světové války a války za nezávislost, člen tureckého národního hnutí; hlavní vyjednávač při podpisu příměří a mírové smlouvy od roku 1923 předseda vlády – 3x, po † M.K. Atatürka se stal druhým prezidentem; člen CHP; příjmení mu dal M.K.Atatürk – dle místa, kde bojoval v řecko-turecké válce

Turecko za druhé světové války

- Neutrální, ačkoliv spojenec VB
- 18.1.1940 - Zákon o národní obraně dal vládě rozsáhlé nouzové pravomoci ke kontrole cen a nabídky zboží na trhu a k využívání nucené práce, zejména v dolech
- 11/1942 - Majetková daň - Varlık Vergisi
- 1943 byl desátek, který byl zrušen v roce 1925, obnoven ve formě „daně v naturáliích“ na zemědělské produkty
- 1942 obtížné - ceny se neustále zvyšovaly a inflace byla nekontrolovatelná
- 13. ledna 1942 – přidělový systém i na chleba
- 11/1942 M. İ. İnönü si svém projevu, zahájení zasedání nového parlamentu dne 1. listopadu, hořce stěžoval na černý obchod a zisky bohatých, zatímco obyčejný člověk trpěl velkou deprivací a těžkostí - deset dní později parlament jednomyslně zákon o kapitálových daních, jehož cílem bylo zdanit ty, kteří během války získali akumulované bohatství, a to obchodníky - zejména nemuslimy - a majitele velkých zemědělských podniků - Varlık Vergisi (zrušeno 3/1944)

Mustafa İsmet İnönü

- 11/1938 VNST zvolilo Mustafu İsmeta İnönüho prezidentem, současně se stal lídrem CHP
- Povolil návrat bývalých politiků do politického života („čistky 1926“) – 1939 rehabilitace a znovu zvolení do VNST Kâzim Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele a Hüseyin Cahid Yalçın
- 5/6 1939 – Pátý kongres CHP – povolen vznik „nezávislé skupiny“ v parlamentu – kritika vládní politiky CHP – bohužel nedělal práci svědomitě, a to ani v případě porušení právního státu
- Zásadní zlom:
 - 6/1945 – další zákon o přidělení půdy chudým zemědělcům – vyvlastnění velkostatků nad 5000 ha
 - 1946 – byla založena Demokratická strana

Pozemková reforma

- Obrovská debata
- 11.6.1945 – přijetí návrhu
- Oponenti: ekonomické a ústavní důvody
- Reforma podle nich vedla k poklesu produkce, která měla nejrůznější nepříznivé důsledky; porušena byla i zásada soukromého vlastnictví (zaručená ústavou)
- 4 hlavní kritici - Celâl Bayar, Refik Koraltan, Professor Fuad Köprülü a Adnan Menderes; 3 z nich byli z CHP vyloučeni a C. Bayar rezignoval

Demokratická strana

- 7.1.1946 byla založena demokratická strana – CHP v klidu
- Vládní program DS přijal dle Ústavy 6 šípů, nicméně – interpretace dle aktuálních potřeb
- Hlavní cíl podpora demokracie; to by znamenalo co největší omezení vládní intervence a zvýšení práv a svobod jednotlivce
- Zdůrazňovali populismus a lidovou suverenitu a požadovali, aby politická iniciativa vycházela zdola, od lidí, a ne shora, od strany
- DS se brzy stala mluvčí soukromého podnikání a individuální iniciativy a získali jim podporu podnikatelů i liberální inteligence
- DS využila situaci v zemi – nepřátelství lidu vůči CHP (nepochopení významu sekularismu, přínos, ...)

CHP x DS

- CHP – už nebyla v klidu, vycítila nebezpečí – opatření vedoucí k liberalizaci strany a společnosti; 5/1946 – I.M.I. se vzdal titulu „národní vůdce“ a „stálého předsedy“ a přijal pravidlo, že nový předseda bude volen co 4 roky
- CHP se rozhodla, že volby do VNST budou v roce 1946 (místo 1947) – méně času na etablování DS
- Nejzajímavější rozhodnutí CHP – zrušení článku 22: zákaz zakládat „sdružení s cílem prosazovat myšlenky třídního rozlišování, třídního zájmu a regionalismu“ (radikálové CHP – CHP by měla být „třídní stranou“) x navzdory změně jádro strany zvítězilo a CHP se i nadále stavěla proti třídnímu boji a usilovala o rovnováhu ve společnosti

CHP x DS

- Důsledkem rozporu v CHP – neschopnost udržet si tradiční voliče
- DS – stejný postoj ke společnosti jako jádro CHP, ale stát byl pro ně tyranem – podpora mladých voličů; DS věděla, že cesta k moci vede jen přes čestné a skutečně svobodné volby
- DS odmítla účast ve volbách - v důsledku toho byla vláda nucena změnit některé zákony – volební zákon tak byl změněn tak, aby umožňoval přímé volby namísto dvouúrovňových voleb prostřednictvím volebních sborů; univerzity dostaly administrativní samostatnost; a tiskové zákony byly liberalizovány
- Vláda zároveň vyhrožovala uzavření opoziční strany, pokud by odmítla účast ve volbách dle nových pravidel!

Volby 1946

- CHP – 390 křesel z 465
- DS – 65
- Nezávislí - 7

Přerod tureckého politického systému

- Klíčové období transformace: 7/1946 – 7/1947 – formace pluralitního politického systému
- 12.7.1946 M. İ. İnönü – byla opuštěn systém vlády jedné strany a opozice dostala svobodu
- Září 1946 – vládní opatření – neměla ale dopad jaký se očekával
- Opozice (DS) tlačila na CHP – M. İ. İnönü pokračoval v liberalizaci; ač sám oddaný sekularista – obnovil výuku náboženství na školách
- Socialist Mchmed Ali Aybar, pozorovatel politických trendů v Turecku, v té době komentoval: *„Tato strana, která se dosud chlubila svým revolucionismem a sekularismem, našla spásu tím, že přijala náboženství v nejkritičtějším okamžiku svého života.“*

Přerod tureckého politického systému

- Politika liberalizace CHP byla hybnou silou až do voleb 5/1950 - způsobeno závazkem M. İ. İnönü. – pluralitní politický systém a rostoucímu významu Z
- Ti, kteří věřili, že budoucnost Turecka je dána spíše konkurenčním než státním kapitalismem, byli také přesvědčeni, že pro rychlý ekonomický růst jsou zásadní investice zahraničního kapitálu
- Zahraniční (západní) kapitál a Stalinovo agresivní chování vůči Turecku v roce 1945 usnadnilo sblížení se Z: Trumanova doktrína, Marshallův plán a NATO

Přerod tureckého politického systému

- Kolem roku 1950 – politický program DS a CHP – více méně stejný; CHP dokonce slíbila, že pokud vyhraje tak z Ústavy zmizí 6 šípů
- Náboženské ústupky – možnost jak izolovat DS, stejně jako Národní stranu vytvořenou v roce 1948 konzervativními disidenty z řad demokratů
- 1950 CHP si byla jista svým vítězstvím

Volby 1950

- DS – 53,35% - 409 křesel
- CHP – 38,38% - 39 křesel
- Volební systém, založený na principu „vítěz bere vše“, byl zodpovědný za obrovský rozdíl v počtu křesel, ačkoliv rozdíl byl je 15 % (volební systém byl produktem CHP)
- Obrovské posílení politického sebevědomí Adnana Menderese

„Volby odhalily, jak moc občané oceňují námi zvolenou cestu. Doposud jsem si myslel, že stojí za to se s vámi novináři poradit. Živá důvěra lidí však naznačuje, že takové konzultace již není třeba.“

DS

- Adnan Menderes na čas ztratil i obavu z armády
- V ústavní struktuře 50. let - jediná účinná kontrola na vládě byla silná opozice ve shromáždění; VNST bylo nejmocnější institucí státu z řad svých členů shromáždění zvolilo prezidenta, který jmenoval premiéra, který zformoval svůj kabinet mezi „zástupci národa“ (*milletvekili*) – členové parlamentu; očekávalo se, že budou reprezentovat národ a ne jejich volební obvody; VNST přijímalo zákony a neexistovala žádná horní komora, která by je přezkoumala, nebo ústavní soud, aby posoudila jejich ústavnost; prezident sám měl odkladné veto, ale byl příliš úzce spojený s vládnoucí stranou, aby jednal nezávisle.
- V podstatě - bez silné opozice by si vláda mohla dělat to, co by chtěla

DS – opozice v DS

- Místní organizace DS (nezávislé na centru) – vítězství jako možnost odplaty a pomsty vůči bývalým utlačovatelům
- Tito demokraté nařkli své vůdce (1947) z tajné dohody s vládnoucí stranou; někteří vystoupili a připojili se k Národní straně
- Po roce 1950 kritizovali DS, že pokračují v politice CHP a nesnaží se o změnu
- Adnan Menderes (premiér 1950 – 1960) – slyšel stížnosti na regionálních stranických kongresech a shledal, že opozice uvnitř jeho vlastní strany je horší než oficiální politická opozice

DS - opozice

- Po 1954 pramenily politické problémy DS z vlastní strany - liberální frakce, která upřednostňovala svobodný podnik a politickou svobodu, se postavila proti reinstalaci státních kontrol nad ekonomikou, stejně jako k omezování politických aktivit
- Tito demokraté buď odstoupili nebo byli vyloučeni a 12/ 1955 započali s formováním Strany svobody
- Mezitím kritici vlády v DS pokračovali v ofenzívě a kritizovali mimo jiné hospodářskou politiku a korupci některých ministrů; cíl: pád kabinetu a nový premiér – nepovedlo se: odpůrci se vzdali nebo byli vyloučeni ze strany
- VNST souhlasilo s tím, že dá A. Menderesovi důvěru, zatímco zbytek kabinetu byl nucen odstoupit
- A. Menderes přežil a jeho nový program byl navržený tak, aby uklidnil stávající politickou situaci

DS

- Předseda strany Celâl Bayar - neexistují žádné ideologické rozdíly , obě strany se zavázaly k programu rozvoje moderního a prosperujícího Turecka
- DS slíbila, že se Turecko stane generací „malé Ameriky“ s milionářem v každém okrese; CHP sdílela stejný sen - rozdíl mezi oběma stranami nebyl nad cíli, ale nad metodami jejich dosažení
- Bylo řečeno, že Turecko a turecký lid dospěli a už není třeba státního paternalismu (1945 a potvrzeno 1950) – nahradit soukromým podnikáním
- DS = architekti současného Turecka – věděla, co je pro zemi nejlepší, skoro žádná opozice
- DS chápala CHP jako anachronismus jehož historická role byla ukončena; očekávalo se, že CHP nechá DS, aby pokračovala v transformaci země
- Levice byla potlačena (už po roce 1945 a nesměla fungovat až do 60. let)

DS

- DS si nebyla jistá svou pozicí – obava armáda – myšlenka, že je loajální M. İ. İnönü – první krok změny: Vojenské vrchní velitelství a provinční guvernéri
- DS - pocit nejistoty vůči M. İ. İnönü osobně, a to i přes nedostatek charismatické osobnosti byl M. İ. İnönü v Turecku respektován jako věrný druh M. K. A a státník
- Pozitivní přínos DS k rozvoji demokratické praxe v Turecku byl prakticky nulový
- Během deseti let vlády DP si intelligence, která z větší části podporovala demokraty, zjistila, že politika více stran, natož demokracie, nemůže fungovat s institucemi zděděnými z 20. let
- Všechny zastaralé instituce, od Ústavy 1924 až po trestní zákoník 30. let – akutní potřeba aktualizace
- DS o tom nevěděla - hlavním zájmem bylo materiální zajištění země
- Když byl premiér Adnan Menderes kabinetem upozorněn, že DS slíbila lidem právo na stávkou, odpověděl poněkud netrpělivě: *„Zastavte tento nesmysl. Má Turecko stávkou? Pojdme se nejprve zabývat ekonomickým vývojem a pak o tom budeme uvažovat.“*

DS

- Intelligence (akademičtí pracovníci, novináři...) – brzo přestala podporovat DS
- Tito lidé očekávali posílení demokratických svobod a ne jejich omezování
- Adnan Menderes zpřísnil trestní zákoník, opatření proti tisku, konfiskace majetku opozice a útoky na autonomii univerzit – vzdal se snahy na vytvoření svobodnějšího a demokratičtějšího Turecka
- 1954 – uzavření Národní strany – za porušení zásady sekularismu

DS (1950-1960)

- Po celé v období – represivní předpisy omezující svobodu (svoboda tisku, omezení akademických svobod – politické aktivity profesorů)
- Volby 5/1954: DS – 503 křesel x CHP 31 křesel
- Národní strana (1948) (1 křeslo v roce 1950) byla v roce 1953 zakázána – politické využívání náboženství
- Volby 1954 – obrovský úspěch DS (úspěchy v hospodářství), nicméně postupná ztráta podpory – hospodářský pokles; hospodářský pokles začal podkopávat podporu a důvěru DS – volby 1957 – ztráta voličů na venkově; další pokles voličské základny – ztráta podpory intelektuálů, úředníků a členů ozbrojených sil – rostoucí ekonomické obtíže – inflace a především růst autoritářské vlády

DS (1950-1960)

- 1954 – opatření na oslabení úředníků – každý státní úředník po 25 letech služby – mohl být zproštěn služby, odeslán do předčasného důchodu – týkalo se i akademických pracovníků a soudců → v podstatě byla dokončena státní kontrola nad na mocí výkonnou a především na soudnictvím; akademická svoboda byla vždycky velmi omezená
- 1955 – opozice vůči autoritářskému režimu DS a vůči premiérovi v samotné DS začala narůstat
- 8,9/1955 – vyjednávání Turecko, VB a Řecko – Kypr - nacionalismus
- 9/1955 – nepokoje

Kypr

- 1878 Kyperská smlouva – VB a OŘ – ostrov je pod osmanskou suverenitou ale je spravován VB. Cílem VB (okupace Kypry) bylo zajistit základnu ve východním Středomoří pro případné operace na Kavkaze nebo v Mezopotámii v rámci britské záruky na zajištění asijského majetku sultána v Rusku
- 1914 VB anektovala ostrov - Turecko to uznalo na základě smlouvy z Lausanne v roce 1923. O dva roky později byl Kypr oficiálně vyhlášen korunní kolonií
- Britská okupace byla zpočátku vítána, řecké obyvatelstvo očekávalo, že VB předá Kypr Řecku
- Kyperští Řekové požadavek „enosis“ (unie s Řeckem) byly postaveny proti tureckým Kypřanům; VB učinila nabídku na převod ostrova v roce 1915, pod podmínkou, že Řecko splní své smluvní závazky vůči Srbsku, po napadení Bulharskem; řecká vláda to odmítla a nabídka nebyla obnovena
- 1931 požadavek na „enosis“ nepokoje v Nikósii

Kypr

- Kypr nebyl druhou světovou válkou, kromě několika leteckých náletů
- 1947 guvernér v souladu s deklarácí britské labouristické strany o koloniální politice zveřejnil návrhy na větší samosprávu – odmítnuto ve prospěch sloganu “enosis a jen enosis“
- 1955 podplukovník Georgios Grivas začal koordinovanou kampaň pro enosis - jeho národní organizace kyperského boje (Ethnikí Orgánosis Kipriakou Agónos; EOKA) bombardovala veřejné budovy, napadla a zabíjela odpůrce enosis
- Britský právník Lord Radcliffe mimo jiné navrhl samosprávu v roce 1956, ale všechny návrhy byly zamítnuty a útoky pokračovaly
- Arcibiskup Makarios III. (etnarch) považoval za svou povinnost prosazovat národní aspirace řeckých Kypřanů, byl deportován na Seychely; propuštěn z exilu v březnu 1957, centrum v Athénách
- Turecká menšina na Kypru, vedená Fazilem Küçükem, vyjádřila znepokojení a požadovala buď retrocesi Turecka nebo rozdělení
- Veřejné mínění v Řecku a Turecku se shromáždilo na podporu obou komunit; následovaly nepokoje a obyvatelé Řecka byli vyloučeni z Turecka
- Navzdory zprostředkování ze strany OSN nedosáhly obě strany žádného řešení

Kypr

- 2/1959 – Curiško – londýnská smlouva: zástupci Řecka, Turecka, Británie a dvou kyperských komunit - podepsali dohodu o konečném vyřešení kyperského sporu
- V roce 1960 byly v Nikósii ratifikovány smlouvy, které z Kypru učinily nezávislou republiku, přičemž Británie si zachovala svrchovanost nad vojenskými základnami v Akrotiri a Dhekéli
- Na základě dohod z Curychu a Londýna byla konstituována ústava a Kypr byl 16. srpna 1960 vyhlášen nezávislým státem
- Ústava stanovená v dohodách rozdělila lid na dvě komunity na základě etnického původu: prezident musel být řeckým Kypřanem voleným řeckými kyperskými občany a viceprezident turecký Kypřan volený tureckými Kypřany; místopředsedovi bylo uděleno právo na konečné veto základních zákonů přijatých Sněmovnou reprezentantů a na rozhodnutí Rady ministrů, která se skládala z deseti ministrů, z nichž tři museli být turečtí Kypřané
- Do Sněmovny reprezentantů byli turečtí Kypřané voleni odděleně vlastní komunitou; sněmovna neměla žádnou pravomoc upravovat Ústavu pokud se týkala jejích základních článků a jakákoli jiná úprava vyžadovala většinu obou stran jak řeckých kyperských, tak tureckých kyperských členů. Jakákoli změna volebního zákona a přijetí jakéhokoli zákona týkajícího se obcí nebo fiskálních zákonů vyžadovaly oddělené jednoduché většiny řeckých kyperských a tureckých kyperských členů sněmovny

Kypr

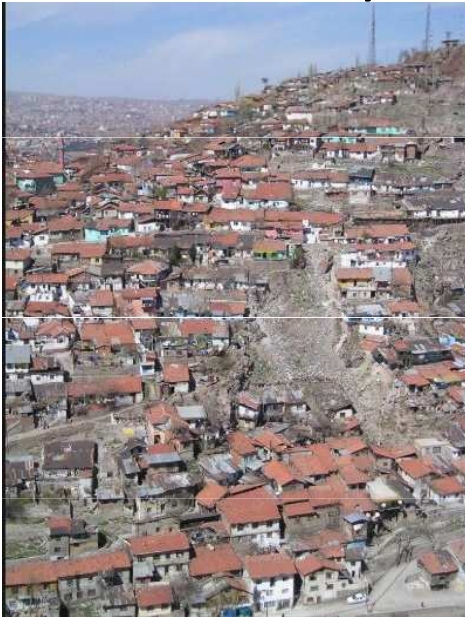
- Podle podmínek smluv by se nová republika neúčastnila politického nebo hospodářského svazu s jakýmkoli jiným státem, ani by se na něj nevztahovala rozdělení
- Řecko, Turecko a Británie zaručily nezávislost, integritu a bezpečnost republiky a Řecko a Turecko se dohodly na respektování integrity oblastí, které zůstaly pod britskou svrchovaností
- V prosinci 1959 byl prezidentem zvolen Makarios a viceprezident Küçük, z nichž oba mohli vykonávat veto ve věcech týkajících se bezpečnosti, obrany a zahraničních záležitostí
- Turečtí Kypřané, kteří tvořili méně než pětinu obyvatelstva, měli zastupovat tři desetiny státní služby a dvě pětiny armády a volit tři desetiny Sněmovny reprezentantů a společnou řeckou a tureckou vládu
- Bylo také zřízeno vojenské (turecké) velitelství

Kypr

- První všeobecné volby se konaly v červenci 1960 (z 35 křesel přidělených řeckým Kypřanům: 30 z nich vyhráli příznivci Makariose a 5 bylo přiděleno komunisticky vedené Progresivní straně pracujících (AKEL); všech 15 tureckých kyperských křesel vyhráli příznivci Küçüku)
- Kypr se stal republikou 16. srpna 1960 a byl přijat jako člen OSN.
- Britská vláda souhlasila, že poskytne finanční pomoc (po dobu pěti let) a Kypr získal členství v Commonwealthu v 3/1961

DS (1950-1960)

- 1955 – nepokoje: např. řecký občan tureckého původu umístil bombu na tureckém konzulátu v Soluni
- Počátek 9/1955 – nepokoje v Istanbulu; studentské demonstrace se vymknuly kontrole – pogrom proti řeckým obchodníkům a následně obecné útoky na bohaté (obyvatelé gecekondy)

DS (1950-1960)

- Řecké obchody na hlavních nákupních ulicích v Istanbulu byly vypleněny a nákladní auta přijela dokonce z Anatólie, aby sbíraly kořist
- Policie, která byla očividně poučena, aby v původní plánované demonstraci nejednala, sledovala bez zasahování
- Vláda vyhlásila stanné právo ve třech velkoměsta (Istanbul, Ankara a İzmir) a ministr vnitra musel odstoupit
- Celkem bylo vypleněno 5622 domů

DS v druhé polovině 50. let

- Rostoucí inflace a stagnující ekonomika (vážný nedostatek devizových měn) přinutily A. Menderese k přijetí ještě populističtějších politických praktik
- To je, když začal využívat náboženství k politickým cílům
- 1958 pokus o znovuoobnovení své autority A. Menderes založil tzv. Vlasteneckou frontu – snaha o masovou podporu strany, setkání začínala modlitbou a byla vedena náboženskými autoritami
- A. Menderes navštívil mešitu „Eyüp Sultan Camii“
- Opozice byla proti náboženské propagandě v politice
- Boj mezi vládou a opozicí – sekularismus – vrchol 12/1959 – 1/1960

DS v druhé polovině 50. let

- Výsledkem bylo zvýšení napětí - opozice se cítila ještě beznadějnější, pokud jde o změnu vlády prostřednictvím právních a institucionálních kanálů
- Vláda mezitím pronásledovala každého kdo byla alespoň trochu proti
- 4/1960 navrhla část DS zřízení výboru pro vyšetřování opozičních aktivit, které byly popsány jako podvratné a jejichž cílem bylo podniknout vojenskou vzpouru; navzdory pochybnostem A. Menderes o tomto opatření byl takový výbor vytvořen (18. 4.), získal pravomoci, které jasně porušovaly ústavu

DS v druhé polovině 50. let

- Studenti, pod vedením profesorů, demonstrovali proti tomuto opatření v hlavním městě a demonstrace se brzy rozšířily do dalších měst
- Vláda odpověděla vyhlášením stanného práva, ale nedokázala obnovit klid
- Demonstrace pokračovaly i v květnu, A. Menderes pokusil situaci zklidnit: 24. 5. oznámil, že vyšetřovací komise dokončila svou práci a brzy zveřejní svá zjištění
- A. Menderes: snaha normalizovat politickou situaci - všeobecné volby v září
- Ale Menderesova gesta přišla příliš pozdě - skupiny vojenských důstojníků – státní převrat 27. 5. 1960 a svržení vlády A. Menderese

DS a hospodářství

- Přístup demokratů k ekonomice - nahodilý.
- Neexistoval žádný hospodářský plán - považováno za byrokratické a komunistické
- Namísto toho vláda upřednostnila produkci zemědělských výrobků a nerostných surovin, přičemž obojí bylo velmi žádané v Evropě, která prochází oživením, a zároveň se pracovalo na vytvoření infrastruktury, která by takový vývoz usnadnila
- Industrializace stále stranou

DS a hospodářství

- Okamžitým výsledkem této politiky bylo rozšíření sítě silnic – Anatolie – první silnice
- Finanční a technická pomoc z USA; silnice schopné přepravovat těžká vozidla, autobusy a traktorů vzrostly z 1 642 km v roce 1950 na 7 049 km v roce 1960
- Silniční stavby byly přizpůsobeny autobusovým a dopravním společností, které měly vytvoření vnitrostátního dop. sítě.
- Silniční síť, která od té doby stále roste, byla základem tureckého automobilového průmyslu, který byl založen v polovině šedesátých let, aby splnil požadavky rostoucí střední třídy
- Silnice také otevřely pobřeží Turecka a pláže, nejprve pro vnitřní a později pro zahraniční turistiku s významnými důsledky pro společnost jako celek

DS a hospodářství

- Podobným způsobem bylo mechanizováno a transformováno turecké zemědělství
- Přes průchod zákona o pozemkové reformě politická moc pronajímatelů zabránila jakékoliv účinné pozemkové reformě
- Mezi lety 1947 a 1962 bylo rozděleno pouze asi 1,8 milionu hektarů 360 000 rodinám, z nichž bylo odebráno pouze 8 600 hektarů ze soukromě vlastněné půdy
- Rolníci opět prohráli; rozdělené (státem vlastněné) pro komunální pastvu – nejchudší stále neměli vlastní půdu - tyto lidé byli omezeni na status zemědělských dělníků, nebo migrovali do měst při hledání práce

DS a hospodářství

- Mechanizace změnila základní strukturu tureckého zemědělství
- Mezi lety 1948 a 1962 se počet traktorů násobil od 1 750 do 43 747 a kombajny od 994 do 6 072
- V důsledku toho byla nová půda a osetá půda vzrostla z 13 900 000 hektarů v roce 1948 na 22 940 000 v roce 1959
- Prudký nárůst produkce potravin, která umožnila Turecku stát se vývozcem obilí na počátku padesátých let
- Traktor také změnil vztah mezi pronajímatelem a rolníkem – v minulosti: rolníci pěstovali na půdě pronajímatele výměnou za podíl z plodin; nyní si rolníci vypůjčili traktor od pronajímatele výměnou za podíl z plodin

Zlatá léta A. Menderese

- Počátkem padesátých let byl zlatými roky éry A. Menderes
- Díky poválečné poptávce po potravinách v Evropě a hospodářskému rozmachu vyvolanému korejskou válkou zažilo Turecko „ekonomický zázrak“ založený na vývozu potravin a surovin
- Rostla poptávka po spotřebním zboží z domova i ze zahraničí
- 1950–1953 - Turecko zažilo fenomenální tempo hospodářského růstu 13% ročně

Hospodářský propad

- Tento zázrak byl bohužel založen na nejslabších základech, a byl proto odsouzen ke kolapsu
- Například výroba potravin a bavlny nebyla založena na zlepšení technologií, ale na zvýšení osevní plochy.
- V roce 1954 začala ekonomika vykazovat známky stagnace s tempem růstu klesajícím na 9,5%
- Po dobrých letech následovaly štíhlé roky, zejména v letech 1956–1959 - spirálovou inflací (neustálý růst cen, který je podporován tendencí zvyšování mezd a zvyšováním nákladů na vzájemnou reakci), kdy ceny rostly o 18% ročně
- Mezitím se tempo růstu ekonomiky vyrovnalo na průměrné 4% ročně, sotva dostačující na to, aby drželo krok s vysokou porodností

DS a hospodářství

- Obchodní a průmyslové třídy prosperovaly, zatímco turecká lira byla nadhodnocena na 2,8 dolaru, i když její tržní hodnota byla mezi 10 a 12 liry
- Dovoz zboží tak byl nesmírně ziskový podnik, tedy pokud vláda byla schopna poskytovat devizovou směnu za devizy a dovozcům udělovat dovozní licence
- Vláda však také musela dotovat vývoz zemědělských produktů, jinak by byly tyto komodity na světovém trhu zcela nekonkurenceschopné
- V polovině padesátých let nebylo Turecko schopno nakupovat kapitálové statky a náhradní díly - zemědělské stroje nemohly být řádně obsluhovány a většina z nich byla vyřazena z provozu, zatímco produkce továren byla snížena na poloviční kapacitu

DS a hospodářství

- Za těchto podmínek vláda opustila svůj závazek vůči liberálním politikám a schválila zákon o národní obraně dne 18. 5.1956
- Tento zákon, který se podobal hospodářské politice za 2.sv.v., umožnil vládě regulovat ekonomiku, včetně distribuce a cen zboží a služby
- Navzdory novým zákonům DS nedokázala obnovit stabilitu a důvěru v ekonomiku.
- DS se stala obětí své vlastní naivní ekonomické filozofie, která ji vedla k přesvědčení, že hospodářský růst nebo pokrok je stejný jako rozvoj
- Politika levných zemědělských úvěrů, obrovských dotace na zemědělské zboží a virtuální osvobození od daně pro zemědělce vytvořily třídu prosperujících zemědělců a přinesla na venkov Hospodářskou dynamiku
- Tato venkovská prosperita stimulovala spotřebu a vytvořila poptávku, kterou ekonomika nemohla splnit (ceny potravin prudce vzrostly a vytvořily inflační trend, který uvolnil celou ekonomiku - téměř všichni byli postiženi - zejména ti, kterých se týkali pevné platy a mzdy, včetně vládních úředníků, vojenských důstojníků...)

DS a hospodářství

- Konec 50. let – A. Menderes už ne kontroloval ekonomiku - byl si však jistý, že jeho problémy jsou dočasné a že jeho politika začne vykazovat výsledky během několika let
- Chtěl si koupit čas s pomocí svých západních přátel, zejména těch ve Washingtonu a Bonnu
- V červenci 1958 západní mocnosti oznámily svůj program na záchranu turecké ekonomiky a vlády A. Menderes
- Dohodli se, že Ankaru poskytnou půjčku ve výši 359 milionů dolarů na konsolidaci dluhu Turecka ve výši 400 milionů dolarů. Na oplátku byl A. Menderes požádán, aby „stabilizoval“ ekonomiku tím, že přijme určitá opatření, z nichž nejdůležitější je devalvace liry z 2,80 na 9,025 za americký dolar

DS a hospodářství

- Samotná „záchranná operace“ se ukázala jako neúčinná – A. Menderesovi chyběla důvěra přijmout nepopulární opatření nezbytná pro stabilizaci ekonomiky
- O rok později, v říjnu 1959, odjel do USA: ministr financí Hasan Polatkan snaha připravit pro pomoci ve výši 5 až 6 milionů dolarů x prezident Eisenhower ale ztratil veškerou naději ve vládu A. Menderese a odmítl
- Plán červenec 1960 – návštěva SSSR

DS a hospodářství

- 5/1960 ekonomika byla ve stavu kolapsu - ekonomika a společnost však byla tak důkladně otřeseny zletargie, že nebylo žádného návratu
- Režim po-Menderesovi převzal úkol obnovit rovnováhu a pořádek v ekonomice a organizovat ekonomický život racionálnější způsobem

DS a zahraniční politika

- Poválečná zahraniční politika Turecka, zejména za demokratů, byla vnímána jako klíčový prvek v jejich vizi na transformaci Turecka
- Fatin Rüstü Zorlu, kariéerní diplomat a jeden z architektů zahraniční politiky Turecka za A. Menderese: hlavní cíle turecké diplomacie nejen v tom, že neskončí izolaci země a zajistí její bezpečnost, nýbrž získá zahraniční pomoc a zahraniční investice na financování vytvoření ekonomické infrastruktury - následovaly obrovské investice do průmyslu, aby se zemědělství a průmysl mohly rozvíjet bok po boku

DS a zahraniční politika

- Orientace na Z odcizení většiny svých sousedů; na oplátku za jejich oběť – Turecko očekávalo, že bude považováno za rovného partnera západních spojenců - proto bylo členství Turecka v Severoatlantické alianci tak důležité
- Kromě psychologické podpory, kterou poskytlo, bylo NATO vnímáno jako klub, jehož členství by poskytovalo status a bezpečnost; mimo NATO by Turecko bylo zařazeno do druhé ligy a bylo považováno za sekundární zónu obrany
- Únoru 1952 NATO

DS a zahraniční politika

- Smlouva Ankary s Aténami a Bělehradem dne 28. února 1953
- V arabském světě, který se angažoval v národních bojích proti západnímu imperialismu – podpora VB v Egyptě a Francie v severní Africe
- V boji mezi premiérem Mossedeqem a anglo-iránskou ropnou společností sympatizovala Ankara byla s ropnou společností
- Nepřekvapuje, že Turecko bylo vnímáno jako náhradník Západu v regionu, který se pokoušel udržet západní nadvládu prostřednictvím nového systému aliancí (egyptská karikatura vylíčila President Celâl Bayar jako pudla na západním vodítku)

DS a zahraniční politika

- Demokraté - a republikáni před nimi - byli hrdí na to, že jsou náhradníci západu na Blízkém východě.
- Popisovali sami sebe jako strážcové západních ropných zájmů proti nepřátelské agresi. Vnímali sebe sama jako dominantní regionální mocnost s autonomním statusem přinejmenším srovnatelným s evropskými státy jako Británie, Francie a Itálie
- Nicméně uznávali primát USA

DS a zahraniční politika

- Prozápadní zahraniční politika Turecka byla doplněna politikou přilákání zahraničních kapitálových investic (hospodářského růstu země)
- Stejně jako CHP zahájila DS proces přitahování zahraničního kapitálu odstraněním kontrol a překážek – po vyhlášce ze dne 22. května 1947 následoval zákon o podpoře zahraničních investic - 1. března 1950
- Když tato opatření nedosáhla svého cíle: následovali liberálnější zákony v letech 1951 a 1954 - 1954 dokonce opustili od státního monopolu na ropný průmysl a přidali ho k otevření zahraničním investicím
- Navzdory ústupkům zůstaly zahraniční investice v Turecku neuspokojivě nízké

Přerod tureckého politického systému

- Přerod z politiky „jedné strany“ na pluralitní
- Otevření politického systému, doprovázené vznik opozičních stran vyvrcholily v mírové transformaci moci - vládnoucí CHP byla nahrazena Demokratickou stranou v prvních opravdu svobodných volbách v roce 1950
- Přechod k demokracii proběhl v Turecku „shora“, na rozdíl např. od Z Evropy (nepředcházely mu organizovaná hnutí)
- Přechod k pluralitě politických stran byl důsledkem rozhodnutí Mustafy İsmeta İnönüho (1945 – liberalizace politického systému – povolení vzniku další politické strany)
- Proces politické liberalizace 1946 -1950 – zásadní vliv